

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10438

KLEYN-SHALOM-ALEYKHEM

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

קליין-שלום-עליכם

טיפוס, בילדער, ווערטלעך און טייטש-ווערטלעך

פון שלום-עליכמס ווערק

בוך איינס

צוזאמענגעשטעלט און צרויסגעגעבן

פון

יאָסל קוֹצֶנאַגִי (קיץ)

ניו-יאָרק, 1939

KLEIN SHOLOM-ALEICHEM • SELECTIONS
FROM THE WRITINGS OF SHOLOM-ALEICHEM
• EDITED AND PUBLISHED 1939 BY JOSEPH
KAITZ (KUTZENOGY) :: :: :: :: ::

פארלאג
"קיץ", ניו-יאָרק

געזעצט פון
משה האַלענדער

Printed in U. S. A.

●
שלום ראבינאוויטש
— שלום - עליכם —
געבוירן געוואָרן דעם
2-טן מערץ, 1859 —
געשטאָרן דעם
13-טן מאי, 1916, אין
ניו-יאָרק.
●

חיין חוזע :

חיין חוזע איז ווי אַלע כתרילעווקער לייט, אַ פריילעכע
נשמה, אַן אָרעמע, נאָר אַ פריילעכע. זי האָט פיינט טרערן,
זי האָלט נישט פון טרויעריקע סצענעס. זי זאָגט, אַז טרערן
זענען נאָר די, וואָס זענען נאָס און געזאַלצן; די אַלע איי-
בעריקע טרערן, וואָס דער שרייבער גיסט אויף פאַפיר —
דאָס זענען, זאָגט זי, טרוקענע, געמאַכטע טרערן, וואָס האָבן
נישט קיין ווערט.

(כתרילעווקער נשרפים)

קליין-שלום-עליכם

דאָס איז די צווייטע אַנטאָלאָגיע פון יידישע קלאַ-
סיקער, וועלכע כּניב איצט אַרויס.

אַנגעפּאַנגען מיין זאַמלונג-אַרבעט האָב איך נאָך אין
יאָר 1916, באַלד נאָך שלום-עליכמס טויט, מיט
אַפּדרוקן זיינע טייטש-ווערטלעך. אין 1925 האָב
איך דאָס אַרויסגעגעבן אין אַ ביכעלע. פון דאָן אָן
האָב איך געאַרבעט אויף אונדזערע דריי קלאַסיקער
און אין 1931 האָב איך אַרויסגעגעבן מיין ערשטע
אַנטאָלאָגיע — „קליין-מענדעלע“.

ביי דעם אומנאַרמאַלן צושטאַנד פון יידישן בוך —
איז די אַרבעט געווען אַ שרעקלעך שווערע. ס'האַט
צוגענומען אַ גרויסע מאָס ענערניע און דעם חשק
ווייטער פאַרזעצן די אַרבעט.

אַבער איצט, ווען די נאַנצע יידישע וועלט פייערט
דעם 80-יאָריקן יוביליי פון אונדזער באַליבטן,
סיינמאַל ניט פאַרגעסענעם, שלום-עליכמס — קען איך
זיך ניט באַהערשן און כּיוויל אויך צוטראַגן מיין
קליינעם בייטראַג צו דער אַלגעמיינער פייערונג —
דאָס בוך: „קליין-שלום-עליכמס“.

כ'זאָגן : „קליינעם בייטראַג“, ווייל מײן זאַמלונג-
אַרבעט באַשטייט פון אַסך אַ נרעסערן אָפּקלייב פון
מאַטעריאַלן און אויך אַן אָפּטיילונג פון „שרייבער
וועגן ש״ע“.

צוליב פינאַנציעלע שוועריקייטן בין איך געצוואונגן-
גען דאָס אָפּלייגן אויף אַן אַנדער גינסטיקער צייט.
כידאַנק אַלע מיינע פריינט, וועלכע האָבן מיר גע-
האַלפן אין מײן אַרבעט און —

זאָל איך אַלעמען וואויל באַקומען און האָט הנאה
פון די פּערל פון אונדזער איינציקן שלום-עליכם!
— עליכם שלום!

יאָסל קייעץ.

באַמערקונג :

אין אַלע אויסצוגן האָב איך זיך געהאַלטן פינקטלעך
ביים אַריגינאַל. אַרויסגעלאָזטע ווערטער זיינען באַ-
צייכנט מיט דרוי שמריכעלעך (— — —), אַריינגע-
שמעלטע ווערטער מיט קלאַמערן [] .

שרום-עליכם זועגן זיך:

זיין געבורט שטאָט

זיין טאָטע

זיין מאַמע

ער אַליין

זיין טביבה

זיין פאַטערס פרנסה

זיין „אידעאל“

זיין געבורט שטאָט :

א קליין שטעטלע אָט דאָס וואַראַנסקע, נאָר אַ שיינס, מלאַ חן. איר קענט דורכשפּאַצירן דאָס גאַנצע שטעטל, אין דער לענג און אין דער ברייט, אין איין האַלבע שעה, אויב איר זענט בכוח און האָט פּיס. אָן אַ באַן, אָן אַ ים, אָן אַ רעש, מיט צוויי יאָרדיים סך-הכל דורכן יאָר, „קראַסנע טאָר-געס“ און „פּאַקראָווע“ — פון יידנס וועגן געמאַכט געוואָרן, יידן זאָלן לייזן געלט און האָבן פּרנסה.

אַ קליין, קליין שטעטלע, דערפאַר איז דאָס אָבער פול מיט אַזעלכע שיינע מעשיות און לעגענדעס.

זיין טאַטע :

אַ הויכער, מיט אַ שטענדיק פאַרזאָרגט פנים, מיט אַ ברייטן, ווייסן געקנייטשטן שטערן, מיט אַ שיטער שמיכלנדיק בערדל, אַ באלעבאַס אַ יוד און אַ בעל-תּפּלה, אַ למדן און אַ בעל-תּנייך, אַ פרומער און אַ בעל-לשון-קודש, אַ חסיד פון טאַלנער רבין און אַ ליבהאַבער פון מאפּו, סלאָנימסקי און צעדערבוים, אַ חקרן, אַ בורר און אַ בעל-עצה און אַ שפּילער אין שאך און אַ מבין אויף פּערל און בריליאָנטן — אָט דאָס וועט זיין די ריכטיקע פיזיאָגאָמיע פון דעם העלדס פּאַטער, רב נחום וועוויקס, וואָס האָט גערעכנט זיך אין שטאַט פאַרן גרעסטן נגיד.

וויפיל אזא נגיד פון וואַראַנקא האָט געקענט פאַרמאָגן —
 איז שווער צו זאָגן ; נאָר געשעפטן האָט ער געהאט אַ נוזמא :
 ער איז געווען אַ פּאַסעסאַר, צוגעשטעלט בוראַקעס אין „זא-
 וואָד“, געהאַלטן די זעמסקע פּאַטשט, געהאַנדלט מיט תבואה,
 געגרוועט בערלינעס אויפן דניעפער, געהאַקט וואַלד און גע-
 שטעלט אַקסן אויף דער בראַהע, נאָר פּרנסה האָט מען גע-
 צויגן פון דער „שניט-קראָם“. ס'רעדט זיך אזוי אַ „שניט-
 קראָם“. דאָרט האָט זיך געפונען אויך צעלניק, און באקאליי,
 און היי און האַבער, און היימישע רפואות פאַר נויים און
 גויעס, און אייזענווארג אויך. אין „שניט-קראָם“ האָט זיך
 דער טאַטע נישט אַריינגעמישט.

זיין האַמע :

דאָס האָט געפירט אינגאַנצן די מאַמע, אַ יידינע אַן
 אשת-חיל, אַ גיכע — טוערן און מיט סכנות אַ שטרענגע צו
 אירע קינדער. און קינדער זענען געווען היפּשלעך, אַריבער
 אַ טויז, און פון אלערליי וואוקס און פון אלערליי פאַרב :
 קינדער מיט שוואַרצע הערלעך, מיט בלאַנדע און מיט
 געלע. — — —

אַ גרויס בריהשאַפט איז עס געווען פון דער מאַמען אויס-
 צוהאַדעווען אזאַ כאַליאַסטרע און אויסצושטיין אלעמענס
 קראַנקהייטן. וואָרעם אזוי פלעגט אַ קינד קריגן פעטש מיט
 קלעפּ מיט בוכענציס, וויפיל ס'איז אין דעם אַרין. נאָר טאָ-
 מער חליצה איז עמעצער קראַנק געוואָרן, אזוי איז שוין די
 מאַמע ניט אָפּגעטראָטן פון בעטל : „אַ מכה דער מאַמע !“
 איז דאָס אָבער געזונט געוואָרן און געשטעלט זיך אויף די
 פּיסלעך — „אין חדר אַרין, דו שיינעץ איינער, אין חדר
 אַרין !“ ...

ער אליין :

מ'באדארף זאגן דעם אמת, אז נאך קיין שלעכט יינגל איז דאָס ניט געווען, אָט דער שלום נחום וועוויקס, און לער-לען האָט ער זיך געלערנט בעסער פון אלע קינדער, נאָך פעטש, קולעקעס, מיט קלעפּ, מיט שמיץ, ניט פאַר אייך גע-דאַכט, האָט ער אייך געקראָגן מער פון אַלע. מסתמא איז ער ווערט געווען. — — —

קאָפּירן, נאָכמאַכן, איבערקרימען — דערויף איז אונדזער שלום געווען א מוּזיק! האָט ער דערזען עמעצן דאָס ערשטע מאָל, אזוי האָט ער שוין געפונען אויף אים עפעס אַ חיסרון, אָדער אזוי א „לעכעריקס“, און ער האָט זיך שוין אָנגעבלאָזן ווי אַ פּאַכיר, און ער האָט אים שוין נאָכגעמאַכט. און חברה שקצים האָבן געלאַכט, און טאַטע-מאַמע האָבן צוגעשטעלט אַ בענקעלע פאַרן רבין, אז „דער שייגעץ מאכט נאָך דער גאַנצער וועלט, ווי אַ מאלפּע, מ'באדארף אים אָפּגעוואוינען דערפון!“

און דער רבי האָט זיך גענומען אים „אָפּגעוואוינען“ דערפון — ס'האָט אָבער ווינציק-וואָס געהאַלפּן. . . עפעס אַ „ניטגוטער“ האָט זיך פאַרקליבן אין דעם קינד, אַ מין לץ, וואָס דער גאַנצער וועלט מאַכט ער נאָך און אַלעמען קרימט ער איבער, אָבער אַלעמען, אפילו דעם רבין אליין, ווי ער שמעקט טאַבעקע און ווי ער גייט דריבניטשקע מיט די קליינע פּיסעלעך, און די רביצין, ווי זי פּיסקלט זיך, רויטלט זיך און בלינצעלט מיט איין אויגל, בשעת זי דאַרף נעמען ביים רבין אויף שבת און קען ניט אויסרעדן „שבת“, נאָך „סאַבעס“ — און פעטש זענען געפּלויגן, און קלעפּ האָט מען געטיילט, און שמיץ האָט מען געציילט. איי שמיץ! סטייטש, שמיץ!

זיין סביבה :

ווער ס'האט געהאט גאט אין הארצן, דער האט גע-
שטראפט, און דוקא מיט נומע רייד. דאכט זיך, וואס געהער
זיך אן א ייד א שמש צו א נגידס יינגל, בעת ער דאוונט?
און וואס איז זיין עסק, אשטייגער, וואס א נגידס א יינגל
קוקט דורכן פענצטער ארויס אקוראט בעת שמונה-עשרה?
און א נגידס א יינגל, מיינט איר, קוקט אומזיסט דורכן פענצ-
טער? ס'מעג זיך טאקע זיין שמונה-עשרה. ס'איז אבער
פארט העכסט-אינטערעסאנט צו זען א זעלטענע סצענע, וואס
ס'איז כדאי אַנצוקוקן און זיך א מוסר אראפנעמען, ווי אזוי
א הונט יאגט זיך נאך א קאץ. די קאץ האט זיך אָנגעבלאָזן
און לויפט פֿייל אויסן בויגן — דער הונט נאָך איר. די קאץ
אויפן פארקאן — דער הונט נאָך איר. די קאץ אראָפּ פונעם
פארקאן — דער הונט נאָך איר. די קאץ צום רינשטאָק —
דער הונט נאָך איר. די קאץ דורכן רינשטאָק אויפן דאָך —
דער הונט א מכה! בלייבט ער שטיון, דער כלב שבכלבים,
ווי א נאר, און באַלעקט זיך און טראכט זיך, אפנים: „וואָס
האָב איר, הונט, נאָכצולויפן נאָך א קאץ, וועלכע איז גאָר-
נישט מיין שטאם, און וואָס האָב איר צו טאָן אויפן
דאָך?“ ...

— אַט אזוי שטייט א יינגעלע שמונה-עשרה? — זאָגט
מלך דער שמש און דערלאנגט איבערן האַלדז-און-נאַסן. —
ווארט, שייגעץ, איר וועל שוין דערצוילן דיון טאמנ! ...

אָדער, אשטייגער, וואָס גייט עס אָן עוזר דעם קארנאָסן
בעדער — — וואָס נחום וועוויקס יינגלעך גליטשן זיך
באַרן-אַראָפּ אויפן געזעס און רייבן-אויס די הויזן? האָט
דאָס עוזר דער קארנאָסער בעדער באַדאַרפט דערזען פון באָד

גרויס און האָט זיך עס אביסל צעלאָזט אויף זיין פּאַנמעוואַטע
כלי :

— „ממזרים! הולטייעם! א רוח אין אייער פּאַפּער און
מופּער אַרײַן! איר נעמט נייע הויזן און מאַכט אַ פעל, עובר
אויף בל פּשחית! אַט לויף איך אוועק צו אייך אין חפר אַרײַן
און שפּעל אייך צו א פענקעלע!“

פאר די וואָס פאַרשטייען ניט פּאַנפאַטש-לשון, מוז מען
דאָס איבערזעצן: „ממזרים, הולטייעם, א רוח אין אייער פּאַ-
טער און מוטער אַרײַן! איר נעמט נייע הויזן און מאַכט אַ
תל, עובר אויף בל תּשחית! אַט לויף איך אוועק צו אייך
אין חדר אַרײַן און שטעל אייך צו א בענקעלע!“ ...

זײַן פּאַטערס פרנסה :

די אכסניה, אָדער דער טיפּ האַטעל, וואָס נחום ראַבינאָ-
וויטש האָט געהאַלטן אין דער שטאָט פּערעיאַסלעוו און גע-
לעבט דערפון, איז געווען דער אמתער „איינפאַר“. אַ גרוי-
סער הויף מיט גרויסע שטאַלן פאַר פּערד און וואָגנס און מיט
גרויסע חדרים מיט בעטלעך פאר די אורחים. מיינסטנס
זענען אין די חדרים געשטאַנען צו עטלעכע בעטלעך, און דער
אורח, וואָס איז פארפאַרן, האָט נאָר אָפּגעדונגען אַ בעטל,
ניט קיין נאַנצן חדר. סײַדן א נגיד, אן אָפּגעפּוצטער, אַ
מיוחס. אַזעלכע זענען אָבער געווען זעלטן און די האָבן גע-
הייסן „פעטע“ אורחים. דאָס רוב אורחים זענען געווען
„בעטלעך“. די האָבן נישט באַראַפּט באַזונדער קיין סאַ-
מאָואַרן מיט קיין באַדינערס. איין סאַמאָואַר אַ גרויסער
איז אַרײַנגעטראָגן געוואָרן אין „זאַל“, און יעדער פון די
„בעטל-אורחים“ האָט זיך געהאַט זײַן טשייניק מיט זײַן ביסל
טײַ — ניסט אייך ייִדישע קינדער, און טרינקט אייך וויפּיל

אייער הארץ געלױסט! ... א מחיה געווען אַנצױקסן אין דער פרי, אָדער אויף דער נאכט, ביי ראבינאָוויטשן אין איינפאָר. אַ גאַנץ בינטל יידן אַרום טיש, מיטרינקט און מירערט אַלע אין איינעם און מיגראַנערט און מירויכערט — דעם רויך כאַטש שניידט מיט א מעסער! און רעדן רעדט מען פון וואָס איר ווילט. דער רעדט פונעם יאָריד — א יאָריד-מענטש. דער רעדט פון ווייץ — אַ ייד, וואָס האַנדלט מיט ברויט. דער רעדט פון דאָקטוירים — אַ ייד אַ קראַנקער, וואָס הוסט. און דער רעדט גאָר פון חזנים — אַ ייד, וואָס האָט ליב גינגה, און טוט אים עפעס. און יענער זיצט זיך אין אַ ווינקל, שאַקלט זיך און דאוונט דערווייל פון פאָרנט מיט א קול פון א נקבה. און דער באַלעבאָס אַליין, רב נחום ראבינאָוויטש, אַ ייד אַ חלוש, מיט א קעצן כאַלאַטל, מיט אַ קיילעכיק יארמעלקעלע אויפן קאָפּ און מיט אַ גראָבן פאַפיראַס, זיצט צווישן די אורחים אויבן-אָן, ווי אַ מלך, און הערט זיי אויס אַלעמען אין איין צייט, אבער נאָר מיט איין אויער, ווייל מיטן אַנדערן אויער הערט ער זיך צו, אפשר ניט ווילנדיק, צו דער שטיף-מאַמעס מענה-לשון, וואָס גיסט זיך אזוי ווי בוימל און ציט זיך אזוי ווי האָניק. דאָס רעכנט זי זיך מיט אירע שטיפקינד-דער אויפן ניכטערן האַרצן, טיילט זיי אויס ברכות יעדן באַ-זונדער מיט דער פולער האַנט. דערלאַנגט דעם אַ זעץ אין זייט אַריין, דעם אַ סטוסאַק אין האַלדז-און-נאַסן, און יענעם איז זי מכבד מיטן רעכטן פוס אין בויך אַריין. זי וויל, אז איינער זאָל גיין פארוויגן איר דאָס סינר, אז דער אַנדערער זאָל גיין אין מאַרק אַריין איר העלפן טראָגן דעם קויש, און אז דער דריטער זאָל גיין גלאַט אין דער ערד אַריין ...

און די סינדער פאַלגן, טוען אַלץ וואָס מ'הייסט זיי, וואָרעם די צייט איז שלעכט, פרנסה איז געשלאָגן, אין חדר גייט מען נאָר אַ האַלבן טאָג, דעם אַנדערן האַלבן טאָג העלפט

מען אויס דעם טאטן ווי ווייס מ'סען. ווער אין שטוב ארום
די אורחים, און ווער אין דרויסן אויפן בענקעלע ביים טוי-
ער — צו פאררופן די דורכפאָרנדיקע באלעגאָלעס: „אהער
פארפאָרט, אהער!“ — — —

דער העלד פון די דאָזיקע באשרייבונגען געדענקט גאנץ
גוט יענע צייט, ווען ער איז געזעסן אויפן בענקעלע ביים
טויער. זומער אין דער גרעסטער היץ געבראָטן זיך אויף דער
זון, און ווינטער אויף דער קעלט געפרוירן ווי אַ הונט, איינ-
געהילט אין א צעריסן פעלצל מיט אזעלכע שטיוועלעך, וואס
האָבן זיך געבעטן צום שוסטער, און ער האָט געקלאַפט א פוס
אָן א פוס און ארויסגעקוקט, טאָמער וועט זיך באַווייזן א בא-
לעגאָלע, אָדער א בוכטע מיט אורחים, וועט ער אויפשטיין,
זיך לאָזן אַסעגן: „אהער פאָרט! פארפאָרט אהער!“ זענען
אַבער באלעגאָלעס, ווי אויף צו-לעכעיס, דורכגעפלוניג פאר-
ביי און זענען גאָר פארפאָרן אין א צווייטן, א רייכערן איינ-
פאָר. — — — די שטיפמאמע גלייט ווי אויף פאָקן: „נישט
געקומען קיינער? וואס וועט זי טאָן מיטן ברויט, וואָס זי האָט
אַנגעבאָקן, און מיט די פיש, וואָס זי האָט אָנגעקאָכט? כאַטש
נעם וואָרף זיי ארויס פאר די הינט! צי איר מיינט אפשר, אז
עס וועט זיין פאר אייערטוועגן? — ווענדט זי זיך צו די
שטיפסקינדער — איר זענט גאָר נעבעך קראַנק צו עסן אלט-
געבאָקן ברויט! ס'וועט זיך אייך אודאי שטעלן פאָפּעריק אין
האלדז, אָדער אייער מאָגן וועט עס חלילה ניט פארדייען!
אַ קלייניקייט, אזעלכע איבערגעוואשענע קינדערלעך, א גאנ-
צע כאַליאָסטערע, קיין עין-הרע, און אלע אזוי איידל געפאַצ-
קעט! מ'האָט זיי גאָרניט געסענט איבערלאָזן — — —
ביים זיידן מיט דער באַבען, זיי זאָלן בעסער דאָרטן קרענקען,
איידער נעמען זיי אהער, נעמען זאָל אייך דער רוח, זיי זאָלן
העלפן עסן, עסן זאָלן אייך ווערעם און טאָטשען אייער לייב

לעבעדיקערהייט, ס'זאל פאלן פון אייך שטיקער, ווי ס'פאלט
פון מיר, אז ס'קומט דער ווינטער, קומען זאל אויף אייך אן
אויסכאפעניש מיט אן איינדארעניש, מיט אן איינשרום-
פעניש" ...

(פונעם יאריד)

זיין „אידעאל“ :

צו „שרייבער“ האָט דער העלד פון דער דאָזיקער ביאָ-
גראַפיע געהאט א נייגונג פון תמיד אָן. זיין אידעאל איז
געווען צו זיין א מחבר, א שרייבער, — — — טאַקע באמת
אַ שרייבער, אַ פאַרפאַסער פון א בוך. אויף אים האָט
נביאות געזאָגט נאָך זיין [פאַטערס אָן] אַלטער פריינט, —
— אַז ער וועט אַמאָל זיין אַ שריפטשטעלער און וועט
שרייבן העברייאיש, — — — האָט אבער [אַן אַנדער
פריינט] — — — געדרונגען פאַרקערט: אַז אויב אָט דער
חברה-מאַן וועט אַמאָל שרייבן, וועט ער שוין זיין בעסער אַ
רוסישער שרייבער, ניט קיין העברייאישער. — — —

מיט איין וואָרט, אָדער העברייאיש, אָדער רוסיש. אז
דער חברה-מאַן וועט אַמאָל שרייבן י י ד י ש — דאָס איז
קיינעם אויף די געדאַנקען ניט געקומען, וואָרעם יידיש איז
דען אויך א שפראך? דאָס הייסט, רעדן האָט מען קיין אַנדער
שפראך ניט גערעדט אויסער י י ד י ש, נאָר אז מ'קען
ש ר י ב ן אויף יידיש — ווער האָט דאָס געוואוסט?
„זשאַרגאַן“, „עברי-טייטש“ — דאָס איז א מאכל פאַר ווייבער.
אַ ייד האָט זיך געשעמט צו האַלטן א יידיש ביכל אין די
הענט — מ'וועט זאָגן: אַ גראַבער יונג! ...

פונדעסמוועגן געדענקט זיך א מעשה נאָך פון סינדווויז.

נאך אין יענעם פארוואַרפענעם קליינעם שטעטלע, אין וואָ-
 ראַנקאָ, האָט א יידיש ביכל, און דוקא אויף „זשארנאַן“ גע-
 שריבן, געהאט דעם גרעסטן דערפאַלג. וואָס דאָס איז געווען
 פאר א ביכל — קען זיך דער העלד פון דער ביאָגראַפיע ניט
 דערמאָנען. ער געדענקט נאָר, אז ס׳איז געווען אַ ביכעלע א
 קליינטשיקס, א דאָרינקס, מיט געלע, פאַרסמאַלצעוועטע, צע-
 פאַלענע און אָפגעריסענע בלעטלעך. אָן טעוועלעך, און אפילו
 אַן א פאָדערבלעטל. שבת-צו-נאַכטס, אלע באַלעבאַטים פון
 שטאָט האָבן זיך צונויפגעקליבן ביי רב נחום וועוויקס אויף
 „מלוה-מלכה“. די מאמע איז פארנומען אין קיך מיטן „וואָל-
 כישן באָרשט“, און דער עולם האלט זיך אונטער דערווייל.
 רב נחום לייענט א מעשה-ביכל. דער טאַטע לייענט, און דער
 עולם זיצט אַרום טיש, רויכערט פאַפיראַסן און מיסאַ-
 טשעט זיך, מי האַלט זיך ביי די זייטן פאַר געלעכ-
 טער, און מיאונטערברעכט אלע מינוט דעם פאַר-
 לעזער און מירדיקט-אויס די גרויסע התפעלות הויך אויף
 אַ סוף. און ס׳שיינט זיך קללות אויפן בעל-מחברס אדרעס:
 „אַט א ימה-שמוניס! א כל-בויניס! א ממזר! א רוח אין זיין
 טאַטנס טאַטן אריין!“ ...

אפילו דער פאָרלעזער אליין קען זיך ניט איינחאלטן,
 ווערט שיער דערשטיקט פאר געלעכטער! די קינדער ווילן
 ניט ניין שלאָפן, און שלום אודאי ניט. פאַרשטיין וואָס דער
 טאַטע לייענט — פאַרשטייט ער ניט. נאָר ס׳איז אים גלאַט
 געפעלן צו זען, ווי יידן מיט בערד קאַטשען זיך, האַלטן זיך
 ביי די זייטן און שיסן-אויס אלעמאָל מיט א געלעכטער. און
 ער זיצט פון דער ווייטנס און קוקט אין אלעמענס פנימער,
 ווי זיי שיינען, און ער איז מקנא יענעם יידן, וואָס האָט גע-
 מאכט אַט דאָס ביכעלע, און זיין טיפסטער וואונטש איז, אז
 נאָט וועט העלפן, ער וועט אויסוואַקסן און ווערן א גרויסער,

וועט ער אויך אָנשרייבן אזא מין ביכעלע, וואָס יידן וועלן
דאָס לייענען און וועלן לאַכן און וועלן אים שעלטן אין גוטן
מוט, גלאַט אזוי זיך, אין טאַטנאָס טאַטן אַרײַן . . .

(פּונקט יאַרײַד)

זועגן יידן:

יידן

יידישקייט

יידישע אסיפות

יידישע ביכער

יידיש טעאטער

יידישע מאכלים

יידישע פעקלעך

יידישע „קאמפלימענטן“

יידישע קללות

יידישע שרייבער

יידישע תקיפות

„שיינע יידן“

ייד:

יידן האָבן ליב זיין די ערשטע ביים ארוינגאנג.
זיי האָבן ליב זיין די ערשטע אויך ביים ארויסגאנג.
(בלאָנדזענדע שטערן)

א ייד, אָז ער גיט אייך שלום, גיט ער איך נאָר די שפיץ
מינגער.
(קדלה וקדשת)

א ייד, אָז ער קוקט אויף אייך, לייענט איר איבער אין
זיינע אויגן: „ווער זענט איר? עפעס זענט איר מיר קענט-
לעך? און וואס איז אייער טועכטס? זאָגט, אפשר קענען מיר
איינס דאָס אנדערע צונויף קומען?“
(די פרוילעכע קאָמפאניע)

א ייד איז קיין נגב נישט. דאָס הייסט, א ייד איז אפילו
יאָ א נגב, נאָר נישט אזא נגב, וואס זאל קדיכן דורך א פענצ-
טער, אָדער גיין מיט א מעסער יענעם קוילן. דרייען, אויס-
דרייען, ארוינדריייען, פארדרייען און אָפּדרייען יענעם דעם
קאָפּ — דאָס מהיכא-תיתי, אבער נישט קריכן יענעם אין
קעשענע אריין, מ'זאל אים נאָכדעם באַדאַרפן פירן מיט א
געלער לאטקע אויף דער פלייצע...
(אויסגעטרייסלט)

יידישקייט :

פסח — מצה, סוכות — פירעזשקעס מיט האָניק, פורים — דאָס, ווי אזוי הייסט דאָס? המנטאַשן, טייגלעך, פארפעל, מאַהינדלעך, קישעלעך און די אלע איבעריקע גוטע זאַכן... — פיש געפעפערטע מיט כריון, „פעטשאַ“ מיט נעטריקענטע פענעצלעך מיט קנאַבל, פליישיקע קרעפלעך צו דער יוד — דאָס וואָלט ער אַ בעלן געווען אלע טאָג, און אַ יידיש ראָסל פליישל מיט לעבערלעך און מיט פופיקלעך — דאָס חיות! ער וואָלט מוחל געווען צען ביפשטעקסען פאַר איין יידיש העלדזל, מיט מעל אָנגעפילט און מיט אַ פאָרעם פאַרנייט. ער וואָלט אוועקגעגעבן פופצן קאַמפאַטן פאַר איין יידישן צימעס מיט מיערן, גוט געבראַזשעט, מיט מעל פאַר-פראַוועט, און אַ שטיקל ברוסט זאָל זיין דערביי; דאָס שטיקל ברוסט אז מ'פעפערט צו, איז דאָך אַ כפרה אלע מאָדנע פליישן מיט די היינטיקע וואַרשטן מיט די וואַרשעווער שינ-קען, וואס יידן מוטשען זיך, זיי ווילן ס'זאָל האָבן אַ יידישן טעם און אַ פנים פון אַ חזיר... (וואָס איז תנוכה)

יידישע אסיפות :

... אז אלע פאַרנעמסטע באַלעבאָטיים האָבן זיך צו-נויפגעזאַמלט אין גרויסן בית-המדרש און עס זענען געקומען די נגידים מיט די רבנים, דיינים און די איבעריקע שבעה טובי-עיר, איז דער שמש אַרויף אויף דער בימה און האָט אויסגעקלאַפט דריי מאָל: „שאַ, שטילער, ס'זאָל זיין שטיל, שאַט, שטיל זאָל זיין!“ נאָכדעם איז אויפגעשטאַנען איינער פון די רבנים און האָט געהאַלטן זייער אַ לאַנגע דרשה, גע-בראַכט פסוקים אַ נומא, צונויפגעמשעפעט איין פסוק מיטן

אנדערן, אויסגעוויזן על-פי מדרש און על-פי קבלה, אז דאָס איז דער אמתער „קץ“, דאָס הייסט, אז איצט באַדאַרף קומען משיח, ער מוז קומען, אַניט איז פאַסקודנע, פּע, ער מוז, ער מוז קומען! ... און אזוי ווי די רויטע יידלעך שטייען איצט אין א צרה, און ווער שמועסט די אַרעמעלייט פון די „קאַבעניווקעס“, וואָס זענען געבליבן ווי אויפן וואַסער, — באַדאַרף די שטאַט זען, מיזאַל זיי העלפן איטלעכער מיט וואָס ער קען, ווער מיט אן עצה, ווער מיט געלט ...

— נו, אדרבה, פארקערט, אדרבה! — רופן זיך אָן עט-לעכע נגידים מיט אמאָל, — אדרבה, פארקערט, אדרבה, מיר אַליין וועלן אויך מיטהעלפן ווי ווייט מעגלעך, און אפילו טאָ-מער באַדאַרף קאָסטן עפעס געלט, אַרט אונדז אויך נישט, אבי נישט קיין סך, געוויינטלעך. וואָרעם קיין סך, וואָס איז שייך, קען מען נישט.

אַלצדינג באַדאַרף זיין ביים גאַנג, מיט א מאָס, מיט א חשבון, ובפרט געלט, איר פאַרשטייט? ...

ס'איז שווער צו פאַרשטיין, וואָס איז די מעשה, וואָס איצטיקס מאָל זענען די נגידים געווען אַזוי גוט, אַזוי ווייך, כאַטש לייג זיי צו א מכה? פון זייער ריידן האָט מען אַרויסגעזען, גלייך ווי זיי וואָלטן זיך פילן, אז זיי זענען אין עפעס שולדיק, אז זיי האָבן עפעס פאַרזינדיקט קעגן די אַרעמע רויטע יידלעך. ... די נגידים זענען געווען אַזוי אויפגעלייגט, האָפּערדיק, אז זיי האָבן דערלאָזט יונגעלייט „משכילים“, זאָלן זיך אַריינמישן מיט זייערע עצות, וואס מישרייבט אויף די בלעטער.

— פאַראַן נאָר איין מיטל — זאָגן זיי, די משכילים, — איין-און-אייןציק מיטל אויף צו העלפן די אַרעמעלייט: ע מי נ ר א צ י ע.

— וואָס הייסט דאָס „מינראַציע“? — פּרעגן די נגידים.

— עמיגראציע — זאָגן די יונגעלייט — הייסט עמיג-
רירן, פאָרן, אוועקפאָרן, ארויספאָרן פון דאנען און באַזעצן
זיך אין אנדערע לענדער.

— וואוהין? — פרעגן די נגידים — אין וואָסערע
לענדער?

— וואוהין? — זאָגן די יונגעלייט — קיין הודו, קיין
כוש, קיין בבל, און איבערהויפט קיין מצרים, ווייל ערד איז
אין מצרים פאראן אסך, נאָר מענטשן ווינציק; אלצדינג איז
דאָרטן בזול הזול, העכער האַלב אומזיסט. אזוי שרייבט מען
אין די בלעטער...

אַן אנדערש מאָל וואָלטן זיך די יונגעלייט פאר אַזאַ מעשה
נישט גענאָרט; זיי וואָלטן געכאַפט אַ מיאוסן פּסס פון די
נגידים פאר אַזאַ העזה זיך אַרײַנצומישן צווישן עלטערע. נאָר
דער געדאַנק פון עמיגראציע, איז זיי שטאַרק אַרײַן אין נאָז
אַרײַן:

עס שמעקט מיט פּטור ווערן פון די אַרעמעלייט
— עפעס אַ קלייניקייט...

(די רוימע יידעלעך)

יידישע ביכער:

אַ זאַך, וואס מ'לייט עס, נאָר מ'קויפט עס ניט...
(שלום עליכם בוך)

יידיש טעאטער:

צו דער ערשטער פאָרשטעלונג איז נישט נאָר ראפאלאַ-
וויטשעס הויף געווען באַלאַגערט מיט מענטשן — די גאַנצע
נאָס איז געווען אַן עפֿל נישט דורכצואוואַרפן. מ'איז געווען
זייער נייגעריק אַ קוס צו טאָן אויפן טעאטער כאַטש פון
דרויסן. אויף אַרײַנטרעטן אינווייניק זענען געווען שוין ווי-
ציקער בעלגים, איבער אסך טעמים: ערשטנס, דאַרף עס,

זאגט מען, קאָסטן געלט, און געלט איז אין האַלענעשטי א זעלטענער ארטיקל. צווייטנס, נישט א יעדער קען זיך דער-לויבן צו גיין אין טעאטער אריין. דאָס פאסט פאר יונגע ווייבלעך, בחורים און מיידלעך, אָבער ניט פאר אנשמענ-דיקע מענטשן, יידן מיט בערד, וואָס האָבן שוין אפשר דער-וואַסענע טעכטער אויף חתונה צו מאכן. איז דאָך אָבער פאראן א יצר-הרע, ניט געדאכט זאָל ער ווערן, רוימט ער איון א סוד אין אויער: „וואָס וועט איך אַרן, רב ייד, אז איר וועט א קוק טאָן פון דערווייטן דורך א שפאַרינקעלע כאַטש און וועט זען, ווי מיִשפּילט יידיש טעאטער?“ ...

זעלכע בעלנים אויף א קוק טאָן דורך אַ שפאַרינקעלע האָבן זיך אָבער צונויפגעקליבן אין האַלענעשטי שוין אביסל צופיל, אזוי פיל, אז די אדמיניסטראציע פונעם טעאטער האָט געמוזט פון דער ערשטער נאכט אָנווענדן דערצו אן עקסטרא מיטל פון „זורקתי“. דאָס איז אזא מין מאַשין, וואָס טוט אַ שפּרייץ אָפּ דעם עולם מיט קאלט וואסער, ווירקט דאָס אויס-געצייכנט, טויזנט מאָל בעסער ווי די בעסטע פּאָליציי. ס'איז גוט און עם קאָסט וואָלוּל. — — —

יידן גייען פון טעאטער. פון יידישן טעאטער. און אז יידן גייען פון טעאטער, גייען דאָס יידן, ניט קיין נויים. רעדט מען, שרייט מען און מיִמאַכט מיט די הענט. איינער גיט איבער דעם אַנדערן, וואס ער האָט געזען אין טעאטער און וואָס ער האָט געהערט. און איטלעכן דאכט זיך אויס, אז דאָס וואָס ער האָט געזען, האָט נאָר ער געזען, און דאָס, וואָס ער האָט געהערט, האָט נאָר ער געהערט. און מען זינגט איבער נאָכאמאָל די לידלעך פון טעאטער. און העכער פאר אלע ריידן יונגווארג. און פריער פאר אלע לויפן קלינווארג, און האַלענעשטי כאפט זיך אויף.

(בלאָנדזענדע שטערן)

יידשע זאכלים :

א קרופניק, א וואַלכישער באַרשט, טייגלעך מיט פא-
סאָליעם, א מאַהיגע, א מאמעליגע, א טייגעכץ, א קאשע מיט
האַניק, ווארניטשקעס מיט שמאַלץ, פאַמפעשקעס מיט קנאַבל,
קאַרוזש מיט קעז, שקצים מיט מאָן, בערעטשקעס מיט פּלאָמען.
— — — קוגלען אליין איז פאראן אפשר מער ווי א צענד-
ליק : א לאַקשנאָגל, א געבלעמערטער קוגל, א קוגל א געקנע-
טענער, א קוגל פון ריז, א קוגל מיט ראַזשינקעס, א קרעפל-
קוגל, א שטרודל־קוגל, א מאנדל־קוגל, א קוגל מיט העלדזלעך,
א קוגל מיט קישקע און נאָך מינים קוגלען. אויך צימעסן זענען
פאראן אלערליי : א פּלאָמען-צימעס, א מייערצימעס, א פאם-
טערנאק-צימעס, א צימעס פון באַרלעך, אן עפלצימעס, א צי-
מעס פון ראַזשינקעס, א צימעס פון שאפטאָל, א צימעס פון
געווירצן מיט לאַרבער-בלעמער . . . — — — פעפער זאָל זיין
אַסך, גוטן הארבן כריין, רעטעך דוקא שוואַרצן, און ציבעלעס
מיט הערינג, א ציבעלקע מיט לעבערלעך, א ציבעלקע מיט
גרוון, און גלאט ציבעלעס . . .

(די רויטע יידעלעך)

יידשע פעקלעך :

יעדער ייד האָט מיט זיך אונטערוועגס נישט ווינציקער
ווי צוויי־דריי פעקלעך, און ווייבער האָבן, א חוץ די פעקלעך,
אויך קישנס מיט קאָלדרעס מיט שמאַטעס, פון דער וועלט
שמאַטעס. אין וועג זענען דעריבער יידן אויס נישט נאָר ווי
ריזענדע אליין, נאָר ווי וואַנדערער, ווי ע מ י ג ר א נ ט ו ,
וואָס פאָרן-אַריבער ערגעץ זייער אין א ווייטע מדינה, דאָרט
וואו ס'איז נישט צו קריגן פאָר קיין געלט נישט קיין קישנס,
נישט קיין קאָלדרעס, נישט קיין שמאַטעס . . . און זיי פילן זיך
דערפאר אומעטום, ווי ביי זיך אין דער היים. יידן, וואוהיין

זיי זאלן נישט פאָרן, פירן זיי, ברוך השם, מיט זיך זייער
 היים, זייער „נעמאָ“ מיט זייער גלות, און דערפאר, אַפנים,
 האָבן זיי אומעטום און אלעמאָל טאקע איין פנים, בייטן זיך
 אזוי גיך נישט איבער און פילן זיך גוט נאָר דעמאָלט, ווען זיי
 זענען אלע אין איינעם. און די וועלט טוט זיי צוליב : איר
 ווילט אין איינעם — זייט אייך אין איינעם ...
 (כתרילעווקער נשרפים)

יידישע „קאָנפליחענטן“ :

אביון, כמלן, גראָבער-יונג, דלפון, הונט, וצדקתך, זולל-
 וסוכאניק, חצור, טינטלער, יודלעק, כלב-שבכלבים, מסור,
 גודניק, סוואָליטש, עם-הארץ, פראָוואָקאטאָר, פויליאק,
 צרעת, קבצן, רעטער, שוטה, תרח ...
 אויסוואורף, באַדיונג, גנב, דבר-אחר, הולטיי, וואָווקע-
 לאַקע, זשוליק, חזיר, טריפניאק, יונגאטש, כל-בוניק, לינגער,
 ממזר, נאכאל, סקאנראַליסט, עזות-פנים, פארך, צורר-
 היהודים, קריבער, רשע, תרחם אייניקל ...
 (כתרילעווקער פראָגרעס)

יידישע קללות :

א שמעכעניש, א ברעכעניש, א בייסעניש, א רייסעניש,
 א דרייעניש, א פארדרייעניש, א דארעניש, א קווארעניש, א
 טריקעניש, א פארטריקעניש, אן איינטריקעניש, אן איי-
 שרומפעניש ...
 (די רויטע וידלעד)

דאָס מויל זאָל זיך זיי, רבנו-של-עולם, שמעלן אויף
 א זייט! די צונג זאָל זיי אָפּפאלן! די אויגן זאָלן זיי ארויס!
 הענט און פיס זאָל זיי אָפּנעמען! אויף קוליעס זאָלן זיי גיין!
 טאַטע-מאַמע זאָלן זיי פארלירן! צו קבר-ישראל זאָלן זיי ניט

קומען! איבער די הייזער זאלן זיי זיך שלעפן מיט סיגרים-
סיגדער, אויף דור-דורות, טאטעניו, זיסער פאָטער, ליבער
הארציקער געטרייער! (בלאָנדזענדע שמערן)

וויפיל לעכעלעך ס'איז אויסגעשטופעלט געוואָרן אין
אַלע מצות פון דער וועלט זינט די יידן זענען ארויסגעגאנגען
פון מצרים ביז היינטיקן פסח — אזוי פיל פרישטשוקלעך
זאלן זיך דיר זעצן, ממזר, אויף דער צונג...
(בלאָנדזענדע שמערן)

עסן — עסן זאלן דיך ווערעם! טרינקען — טרינקען
זאלן דיך פיאַווקעס, שרייען — שרייען זאָלסטו אויף די ציין!
פארנייען — נייען זאָל מען איך תכריכים! גיין — גיין
זאָלסטו אין דער ערד! שטיין — שטיין זאָלסטו פראַווצעם!
זיצן — זיצן זאָלט איר אין געהאַקטע וואונדן! ליגן —
ליגן זאָלט איר אין דער ערד! רעדן — רעדן זאָלט איר פון
היץ! שוויגן — אנטשוויגן זאָלט איר ווערן אויף אייביק!
זאָגן — געזאָגט זאָל איך ווערן אַלדאָס ביזו! האָבן — האָבן
זאָלסטו מכות בכורות! ניט האָבן — ניט האָבן זאָלסטו קיין
גוטס ווייל דו לעבסט! טראָגן — טראָגן זאָל דיך דער רוה
אויף די פלייצעס! אריינטראָגן — אריינטראָגן זאָל מען דיך
א טראַנקן! ארויסטראָגן — ארויסטראָגן זאָל מען דיך א
טויטן! ארומטראָגן — ארומטראָגן זאָל מען דיך אויף די
הענט! אוועקטראָגן — אוועקטראָגן זאָל מען דיך אויפן בית-
עולם! שרייבן — שרייבן זאָל מען דיר רעצעפטן! פאר-
שרייבן — פארשריבן זאָלסטו ווערן צום טויט! אָפשרייבן —
אָפשרייבן זאָל מען דיך פון קדחת! אריינשרייבן — א
משונענעם אויסמעקן און דיך אריינשרייבן! ...
(פונעם יאריד)

יירישע שרייבער :

„ליטעראטן“ — א דיכטער, וואָס שרייבט לידער, און זעלטן-זעלטן שרייבט ער אויך פּראָזע, נאָר רעדן רעדט ער נישט מיט קיינעם, אפילו מיט זיין אייגן ווייב — ס'שטייט אים נישט אָן. ער האַלט זיך גרעסער פון דער גאַנצער וועלט, און אפילו פון זיך אליין... פּושקין איז אַ הונט. לערמענ-טאָוו — אַ יינגל. מיט היינען האָט מען אים אַמאָל פאַר-גלייכט, איז ער געוואָרן אָנגעצונדן : וואָס איז היינע ? אַ לץ ! אַ בדהן !... אויף אים דערציילט מען אַ שיינע מעשה : ער גייט נישט אין באָד אריין. ער איז געווען אַמאָל אין באָד, און דערזען זיך אַ נאַקעטן, איז ער געוואָרן מלא כעס וחמה : זאָז גרויסער דיכטער — זאָל מען אים זען אַ נאַקעטן !

(כתרילעווקער פּראָגרעס)

אַ דראַמאטורג, וואס באַקט דראַמעס, ווי מ'באַקט בייגל. וויפיל וואָכן אין יאָר אזויפיל דראַמעס. מיינט איר, ער האָט עפעס דערפון ? צרות האָט ער. ער האָט אַ ווייבל, ווערט זי אַלע יאָרן געלעגן, וויל ער ניט ליידן : „אַלע יאָר אַ קינד !“ זאָגט זי : „ווייסטו וואָס ? לאַמיר זיך בייטן : האָב דו קינד-דער און איך וועל שרייבן דראַמעס.“

(כתרילעווקער פּראָגרעס)

ער שרייבט ראַמאנען. גאַנצע טעג מיט גאַנצע נעכט זיצט ער און שרייבט ראַמאנען. ניט אומזיסט זענען אים קאַלע געוואָרן די אויגן. צוליב וואָס ער שרייבט ראַמאנען — ווייסט קיינער ניט, בסך-הכל האָט ער אויף זיין לעבן אָנגע-שריבן עפעס אַ מעשה, און די „יארמעלעכע“ האָט זי אָפגע-דרוקט. פון דעמאָלט אָן האַלט אָט דער ייד אין איין שרייבן ראַמאנען. קיינער דרוקט זיי ניט. קיינער לייענט זיי ניט.

נאָר ס'איז ניט זיין עסק — ער שרייבט. דערצו האָט אים
נאָט געבענטשט מיט א ווייב, האלט זי א קלייטל פון שרייב-
געצייג. ניט ער איר צו ליזן געלט...
(כתרילעווקער פראָגראַם)

יידישע תקיפות :

יידישע תקיפות איז שטעלן א פייג אונטער דער פאָלע —
און רוה מיך קנאַקניסל! ...
(יקנה"ז)

„שיינע יידן“ :

מנחם-מענדל איז חלילה נישט קיין אבי-ווער, וואָס זאָל
ביי דיר וועלן אויסנאָרן, ער איז, חס-ושלום, ניט פון קיין
שניידערס און פון קיין שוסטערס! ער האָט, זאָגט זי, זייער
א לייטישן טאַטן, און א זיידן, זאָגט זי, האָט ער געהאַט נאָר
א צאַצקע, געזעסן יומם-ולילה און בלינדערהייט געלערנט
תורה. און די באַבע צייטל, זאָל זיין ווייט אָפגעשירט, איז
עפעס אויך געווען, זאָגט זי, ניט קיין פראַסטע יידענע...
(א בוידעם)

אין אונדזער משפחה זענען פאראן מלמדים, חזנים,
שמשים, קברות-יידן, און גלאַט אזוי אַרעמעלייט, נאָר נישט,
חלילה, קיין שניידערס און נישט קיין שוסטערס...
(היינסיקע קינדער)

יידיש-לעבן און מנהנים:

אונדזער לעבן
א פרימארג אין שטאָט
דעם פעטער ביינישעס שטוב
באלעבאטישקייט
מעבל
א חזן
דער שולהויף
דער חדר
אין וואַגאַן — דריטע קלאַס
מיפּאַרט אויף „דאַטשעס“
כיבוד
סאַלאַוויטשיק דער שדכן
סטעמפעניו
ביי דער גילדערנער יויך
מיבאַקט מצות
א שריפה

אונדזער לעבן :

איטלעכער האָט אין זינען זיך, איטלעכער איז פאַרנו-
מען מיט זיינעם : דער קרעמער קוקט אַרויס אויף קונים ;
דער בעל-הלוואה שרייבט קוויטלעך „על-פי-היתר-עסקא“ ; די
קליינע פּיאַווקעלעך נעמען „וואַכער“ ; דער באלמעלאַכע האָ-
רעוועט מיטן בלוטיקן שווייס ; די שוחטים שעכטן, די הזנים
זינגען, די מלמדים קנעלן ; די מאַרק-מענטשן גייען אַרום מיט
די שטעקעלעך אין גאַס און טראַכטן : וואו נעמט מען אויף
שבת ? ... יונגעלייט, משכילים, שרייבן מאַמרים אין די
בלעטער ; זיי קומען זיך צונויף אלע שבת-צו-נאַכט, מאַכן
אסיפות און מ'שמועסט, וואו נעמט מען געלט אויף צו קויפן
ערד אין ארץ-ישראל ? ... די נגידים דערהערן נאָר דאָס
וואָרט „געלט“, קומט אויף זיי אן אויסכאַפּעניש. „ווייס איך !
— זאָגן זיי — קבצנים, שלעפּערס, מלמדים, יינגלעך ווילן
אַפּקויפן ארץ-ישראל. נישטאָ ווער ס'זאָל לאַכן !“ — — —
און די אַרעמעלייט ? גאַרנישט. אַרעמעלייט זענען זיך אַרע-
מעלייט, גייען זיך אויס שטילערהייט פון הונגער — ווער קען
זיי חלילה פאַרווערן ? שטאַרבן איז אַ גאַט-זאַך, מיר וועלן
אלע שטאַרבן ... און די קינדער זייערע — אויך נישקשה.
גייען זיך אַרום פראַנק און פריי, נאַקעט און באַרוועס, נישט
געצוואַנגן, נישט געקעמט, פּאַליאַסקען זיך אין דער בלאַטע
מיט אלע חזירים. און להבדיל, די רבנים ? און די איבעריקע
כלי-קודש ? — לאַזט זיי געמאַך : זיי האָבן גענוג אַרבעט ביים

עירוב, ביים פסחדיקן בראָנפן, ביי דער מצה-שמורה און ביי די אלע איבעריקע זאכן, וואס זענען שייך צו יידישמיט.
(די רויטע יודלעך)

ווידער די אייגענע בלאָטע פאר פסח. ווידער די שרעק-
לעכע היצן מיט דעם שלעכטן ריח אום תמוז. ווידער די
ברענענדיקע פרעסט אום ווינטער. אלץ די אייגענע האלכ-
איינגעפאלענע קלייטן מיט די פאריאָמערטע קרעמערקעס אין
מאָרק, וואס שלעפן פאר די פאָלעס. ווידער די אייגענע פי-
זיאָנאָמיעס מיט די קאָסטיומען אויף יעדן טריט. ווידער די
אייגענע „אינטעליגענציע“, וואס פארפלייצט אלע שבת די
ב א ר ד י ט ש ע ו ו ע ר ג אָס, איינגעטונקען אין זייד און
סאַמעט מיט א סך רויטע, גרינע, בלויע, נעלע סטענגלעך
אויפן האַלדן, מיט זיסע, זויערע, ביטערע, ווייניקע, נעזאַל-
צענע שמייכעלעך אויף די ליפן ...

(קינדערשפיל)

א פריחאָרגו אין שטאָט :

ס'האָט זיך געלאָזט הערן ערגעץ א רוק פון א טיר, א
קרעכץ פון אן עמער, פון א צוויי-דריי קוימענס האָט זיך בא-
וויזן א רויך, און א קרייען פון הענער האָט זיך געלאָזט הערן
אלע מאָל שטארקער און לעבעדיקער ; ס'האָבן זיך געעפנט
אלע טירן און ס'האָבן זיך אָנגעהויבן באווייזן גאָטס באַשע-
פענישן אין געשטאַלט פון בהמות, קעלבלעך, ציגן, און,
להבדיל, יידן, ווייבער און מיידלעך, פארבונדן מיט וואַרעמע
שאַלן און פארוויקלט ווי די ליאַלקעס, איינגעהויקערט אין
דרייען און איבערגעפרוירן ווי די קיסליצעס — הקיצור, מיין
שטעטל האָט אויפגעלעבט, ווי א לעבעדיקער מענטש, אַשטוי-
גער. ס'האָט זיך אויפגעכאַפט, אָפגעגאָסן נעגל-וואַסער, גע-

כאפט אויף זיך דאָס מלבוש און גענומען זיך צו דער אר-
בעט: די מאנסבילן צו עבודת-הבורא, דאוונען, לערנען, זאָגן
תהילים, און די ווייבער צו די אויוונס, צו די באַקדייזשעס,
צו די קעלבלעך מיט די ציגן.

(עולם הבא)

דעם פעטער ביינישעס שטוב:

ווען איר זאָלט ניט קומען אהין, טרעפט איר א ליאַרעם,
אַ נעשריי, א געפילדער, סיאיו דאָרט א פולע שטוב מיט קינ-
דער — האַלב-נאַקעטע, פארשמירטע, פארמורזשעטע, נישט
קיין געצוואָגענע, תמיד צעשלאָגענע, שמענדיק צעדראַפעטע,
אַפּטמאָל צעבלוטקעטע, מיט סימנים אונטער די אויגן. דער
וויינט און דער לאַכט, דער זינגט און דער קוויטשעט, דער
הוקעט און דער פייפט, דער האָט אָנגעמאָן דעם טאַטנס קא-
פאָטע, מיט פארקאטשעטע ארבל און דער פאָרט רייטנדיק
אויף א בעזעם, דער טראַגט זיך ארום מיט א קעפל פון א הערינג
און דער סמאָצקעט א קאָנפעקטל, און פונעם נעזל רינען ביי
אים צוויי קליינע ריטשקעלעך גלייך אין מויל אריין.

די מומע יענטע איז שטארקער פון אייזן, אז זי האַלט-
אויס פון דער דאָזיקער „קאָמאנדע“. זי שעלט זיי, זיי קנייפט
זיי, רייסט זיי אויס שטיקער פלייש. זי קלויבט נישט איבער:
ווער ס'כאפט זיך אונטער אונטער דער האַנט, דער באַקומט
אַ זעץ, אַ טראַסק, א בוכענצי אין זייט אַריין. א פאטש איז
דאָרט אַ וואַכעדיקער גאנג.

(חנוכה-געלט)

באלעבאטישקייט :

א שאפע מיט קופער, מיוועט זי נישט אויסקויפן מיט
קיין קיין קערבלעך, א סאמאָוואַר און נאָך א סאמאָוואַר, און
א טאַץ א מעשענע, און נאָך איינע א וואַרשעווער ; און לייכ-
טער א פאָר זילבערנע, און כוסות מיט כוסהלעך געגילטע,
און א חנוכה-לעמפל א געגאָסענס, און נאָך זאַכן, שמאַכטע-
ליאקעס אָן אן עק . . .

(היינטיקע קינדער)

מעבל :

ביי אונדז איז געווען אן אלטע קאַנאַפּע, א ירושה-קאַ-
נאַפּע נאָך פונעם זיידן רב אנשיל, וואָס איבער איר האָבן זיך
געשלאָגן מיינע צוויי פעטערס מיטן טאַטן עליו השלום. דער
פעטער בעני האָט געטענהט, אז ער איז דער עלטערער זון,
קומט אים די קאַנאַפּע ; און דער פעטער סענדער האָט גע-
טענהט, אז ער איז דער יונגסטער, קומט אים די קאַנאַפּע ;
און דער טאַטע עליו השלום האָט געטענהט, אז טאקע ער איז
נישט מער ווי אן איידעם, האָט ער אויף די קאַנאַפּע קיין
שליטה ניט, נאָר אזוי ווי זיין ווייב, דאָס הייסט די מאַמע
מיינע איז א בת יחידה, קומט איר די קאַנאַפּע. דאָס איז
איינמאָל אוועק. והשנית, שטייט די קאַנאַפּע ביי אונדז אין
הויז איז די קאַנאַפּע א ו נ ד ז ע ר קאַנאַפּע. האָבן זיך
אַריינגעמישט ביידע מומעס, די מומע איטקע און די מומע
זלאַטקע, און האָבן אָנגעפירט א רכילות פון איינעם צום אַנ-
דערן, קאַנאַפּע-קאַנאַפּע, די שטאַט האָט זיך געווינט מיט דער
קאַנאַפּע.

— בקיצור, די קאַנאַפּע איז געבליבן א ו נ ד ז ע ר

קאַנאַפּע.

(אויפן פּידל)

אז ער צעזינגט זיך, איז ווי א רעגן. אז ער הויבט
 אָן גיין, גייט ער ...
 (בלאָנדזענדע שטערן)

דער שולהויף :

... די קאלטע-שול, די ליטווישע-שול, דאָס שניידערשע
 שולכל, דאָס גרויסע בית-מדרש, דאָס קליינע בית-מדרש, דאָס
 אלטע בית-מדרש, די ערשטע קלויז, די חסידישע קלויז, די
 מתנגדישע קלויז, די נייע קלויז, דאָס געלע קלויז — ביז
 מיקומט צו דער קצבישער קלויז און פון דאָרטן שוין לאָזט
 מען זיך אראָפּ אין אונטערשטן קלויז. — — — אלע אויף
 איין גאָס, אויף איין שטיקל ערד, כמעט אין איין הויף —
 און דאָס ווערט אָנגערופן דער „שולהויף“.

אונדזער שולהויף האָט צוויי געשטאַלטן : אין דער
 וואַכן איז ער אַנדערש, שבת און יום-טוב — ווידער אַנ-
 דערש. אין דער וואַכן איז ער א מאַרק פון יידישע ספרים,
 טליתים, ציצית און מזוזות, פּוילע עפּל, קברות-באַרלעך,
 סעמעטשקעס און בעבלעך, מאָאינדלעך, בייגעלעך און צו-
 קערלעקעך. ציגן צעלייגן זיך, ווי ביים טאַטן אין וויינגאַרטן
 און זענען מעלע-גרה, שאַקלען בשעת מעשה מיט די בערד-
 לעך. קומט אבער שבת און יום-טוב — אויס מאַרק, אויס
 מסחר, אויס ציגן. יידן, זאָלן געזונט זיין, קלויבן זיך צונױף
 רעדלעכווייז, מירעדט און מ'גראַנערט, מ'דערציילט נייעס פון
 דער גאַנצער וואַך, פונעם גאַנצן יאָר און פון דער גאַנצער
 וועלט. אויך קינדער, חדר-יינגלעך, זענען דאָ. חדר-יינגלעך
 פון אלע חדרים לויפן, שפּרינגען, שוועבן אהין און אהער,
 ווי די פּיש אין וואַסער ; גאָט האָט זיי געשענקט א מתנה —

זיי זענען פריי! מיבאטראכט זיך איינס דאָס אַנדערע די נייע
 קאפּאָטקעלעך, וועמענס איז לענגער, די יום-טובדיקע קאש-
 קעמלעך, וועמענס קאָפּ איז גרעסער, און מימעסט אויף פינג-
 נער, וועמענס פּיאה איז קירצער. דערביי כאפט מען, גע-
 וויינטלעך, ווער א פליק און ווער א שטורך און ווער א קלאפּ
 — ס'איז פריילעך.

(די פּאָן)

דער חדר :

א קליין גויאיש שטיבל אויף הינערשע פיסלעך, מיט
 שטרוי געדעקט, אמאָל אביסלע איינגעבויגן אויף א זייט, און
 אמאָל אַן א דאָך, ווי אַן א היטל. איין פענצטערל, און אַז
 אַסך — איז צוויי. די ארויסגעזעצטע טאַפּלי איז אָדער פּאַר-
 קלעפט מיט פּאַפּיר, אָדער פּאַרשטעקט מיט א קאָפּאָטקעלע.
 די ערד איז א „געוואָלקעוועטע“, באַשמירט מיט לייב. און
 אויף שבת און יום-טוב — באַשאַטן מיט זאַמד. א גרויסן
 טייל פונעם חדר פארנעמט דער אויוון מיטן אויפן-אוייוון
 און מיט דער „לעזשאַנקע“. אויף דער לעזשאַנקע שלאָפט דער
 רבי, און אויפן אויוון — זיינע קינדער. ביי דער וואַנט
 שטייט א בעט — דער רביצינס בעט — מיט אַ סך קישנס
 צוקאָפּנס און קליינטשיקע קישעלעך כמעט ביז דער סטעליע.
 דאָרט אויפן בעט, אויף א ווייסן ליילעך, ליגט אמאָל א בלאַט
 לאָקשן, אמאָל קיכלעך און בייגל (אויב די רביצין פארנעמט
 זיך מיט בעקעריי), און אמאָל א קינד (אויב ס'איז געפּער-
 לעך קראַנק). אונטערן אויוון א „פּאָדפּיטשניק“ (איז דער
 ליטע רופט מען עס „קאטוך“). דאָרט האָדעוועט מען עופות,
 געוויינטלעך אויף פּרנסה. ביי דער קרומער מעוברתער
 וואַנט — א שאַפּע אויף האַלטן ברויט, קריגלעך און טעפּ-
 לעך. אויף דער שאַפּע — דאָס אייזערנע געפּעס, א זיפּ, אַ

דערקאטש, א ריבאייזן וכדומה אזעלכע כלים. פון פאָרנט, סאמע ביים אריינגאנג, קאָטשערעס מיט לאָפעמעס, און אַ גרויסע פאָמוניצע תמיד פול, און א צוכער א הילצערנער, וואָס רינט, אויף וואסער האַלטן, און א האַנטוך וואָס איז תמיד נאָס, אויף די הענט אָפצואווישן. און אין מיטן שטוב אַ לאַנגער טיש מיט צוויי לאַנגע בענק, — דאָס איז אייגנט-לעך דער חדר, די שול, וואו דער רבי שטודירט מיט זיינע תלמידים. אלע, סיי דער רבי, סיי די תלמידים שרייען. דער רביצינס קינדער, וואס שפילן זיך אויפן אויוון, שרייען. די רביצין, וואס פאָרעט זיך ביי דער „קיך“, שרייט אויף אירע קינדער, למאי זיי שרייען. די עופות, וואס אונטערן פאָד-פיטשניק, קוואַקען: דאָס האָט די קאץ אַראָפגעשפרונגען פון דער לעזשאַנקע, א שטילינקע, א רואיקע, א גלאַטינקע, זיך אריינגעכאפט אונטערן פאָדפיטשניק און ספאָלאַשעט די עופות. ניט געדאכט זאל זי ווערן!

(פונקט יאריד)

אין וואַגאַן — דריטע קלאס:

אז איר פאָרט דריטע קלאס, זענט איר ביי זיך אין דער היים. און ווער שמועסט, אז אין וואַגאַן זענען נישטאָ קיין אַנדערע, נאָר אחינו בני-ישראל — זענט איר שוין צופיל אין דער היים. אמת, דריטע קלאס איז נישט אזוי באַקוועם, אַ פלאַץ דארפט איר פארכאפן מיט געוואַלד; ס'איז א גע-ווימל, א געטומל, א האַרמידער מיט א הו-הא; איר ווייסט ניט, וואו זענט איר און וואו זענען אייערע שכנים? ... דער-פאר אָבער ווערט איר ניד באַקענט איינס מיטן אַנדערן. אלע ווייסן, ווער איר זענט, וואוהין איר פאָרט און וואָס איז אייער טועכץ; און איר ווייסט אלעמען — ווער זיי זענען, וואוהין זיי פאָרן און וואָס איז זיי ער טו-

עכץ. ביינאכט פארשפאָרט איר שלאָפן, וואָרעם איר האָט מיט וועמען צו ריידן; און אז איר רעדט ניט, רעדן זיי און לאָזן אייך נישט שלאָפן. און וואס איז דאָס טאקע פאר א שלאָפן פלוצלונג נאָר אין וואַנאָן? דאכט זיך, גלייכער, אז מ'קען ריידן מיט א מענטשן, וואָרעם, אז מ'רעדט, דעררעדט מען זיך. כ'זאָל האָבן די גליקלעכע יאָר, וויפיל מאָל ס'מאכט זיך, אז פון אזא ריידן אין וואַנאָן מיט ווילד-פרעמדע מענטשן ווערט געשלאָסן א געשעפט, פיקט זיך אויס א שידוך, אָדער מ'ווערט גלאט געוואָר א זאך, וואס קומט צונויף. — — —

אין דער פרי — — — עפנט-אויף, זייט מוחל, אייער טשעמאָדאנטשיקל און הויבט-אָן אויסלייגן וואס איר האָט: בראַנפן איז בראַנפן, קיכלעך איז קיכלעך, אייער איז אייער, פולקע איז פולקע, פישל איז פישל. טאָמער געפינט זיך ביי אייך אן עפל, א מאראניץ, א שטיקל שטרודל — נעמט-אַרויס, לייגט-אַנידער, שעמט זיך ניט! אלע וועלן מיט אייך פאַר-בייסן, קיינער וועט זיך ניט אָפּזאָגן! אונטערוועגנס און בקאָמפּאַניע, פארשטייט איר מיך, עסט זיך נאָר מיט אן אַנ-דערן אפעטיט. . . .

(דריטע קלאס)

ח'פאָרט אויף „דאָטשעט“:

ווינטער איז מען געזעסן ביי פאַרהאַקטע פענצטער, זו-מער — ביי אראָפּגעלאָזטע פאַרהענגלעך און פאַרמאַכטע לאָדן, און אז ס'איז געווען שטארק הייס, און די זון האָט שטאַרק דערקוטשעט, האָט מען זיך באהאלטן אין די קעלערס, ביינאכט געשלאָפן אין דרויסן, געפאַכעט מיט דער נשמה — און נאָרנישט. מען איז ניט געשטאַרבן. דאָס הייסט, שטאַרבן איז מען געשטאַרבן, נאָר ניט פון דער זון, ניט פון דעם, וואָס

ס'איז הייס אין דרויסן. איצט, זאָלט איר אָנקוקן, אז ס'קומט
זומער, איז א בהלה אויף די כתרילעווקער יידן. ס'ווערט זיי
הייס אין שטאָט, הייס און דושנע, און מ'רעדט שוין גאָר
וועגן לופט, וועגן „וואָזדוך“, וועגן ארויספאָרן אויף א „דא-
משע“.

דער עולם פאָקט זיך אין וועג אריין, ס'שלעפן זיך פורן
מיט פורלעך, גאנצע קאראוואַנעס פון אויבן ביז אראָפּ מיט
כל טוב : בענקלעך און מישלעך, בעטן און בעמלעך, טעפלעך
און פאָקרישקעס, קוימענס פון סאַמאָואַרן, אויבערשטע פון
שטייפלעך, קישנס און פערינעס, אַלטע ווייבער און פיצלעך
קינדער — — — א גויאיש שטיבל, מיט שטרוי געדעקט, פון
אינווייניק און פון אויסווייניק אויסגעשמירט מיט גרויען
ליים, און ס'שמעקט מיט מיסט און מיט קו און מיט זויער-
טייג, א הויפל ווי א זשמעניע די גרויס, א שטעלעכל פאַר
חזרים, א האָן שפאָצירט ארום מיט הינער, און קראָפּיווע מיט
שטעכעלעקעס מיט בוריאן, הויך געוואקסן — אָט דאָס איז דער
גן-עדן פונעם כתרילעווקער דאטשניק. — — — די ווייבער
קאָכן אָפּ דעם קאלטן באַרשט, „שטשאוו“ רופט מען עס, און
שטעלן דעם סאַמאָואַר מיט שטעקעלעך, מיט שפענדלעך און
מיט פארטריקענטע בוזשיקעס, מיפארשפאָרט קוילן. און די
מאַנסבילן וואַרפן אראָפּ די קאַפּאַטעס, זעצן זיך אוועק נאַנץ
שיין אויף דער הוילער ערד, מ'קוקט ארויף אין אָנגעגליטן
הייסן הימל אריין און מ'פילט עפעס א מאָדנעם ריח, א ריח,
וואָס מ'האָט אים קיינמאָל אין שטאָט ניט געפילט נאָך.

היינט די קינדער ? פון קינדער שמועסט מען ניט. פאר
יידישע קינדער עפנט זיך דאָך גאָר אַ נייע וועלט, אַז ס'קומט
זומער אויף דער דאטשע. און נישט איין וועלט, נאָר טאקע
אלע דריי הונדערט צען וועלטן ! א קלייניקייט גראָז ! א ווער-
טעלע קראָפּיווע, א שפּילעכל קנאַקעלעס ! און בעזעמער ?

און בווישקעס און גרינע אגרעסן? און רויטע וויימפערלעך? און נעלע סאנישניקעס? און ווייסע פליטערלעך? און וואס איז ווערט אַנצוקוקן קליינע הינדעלעך, נאָר-וואס אויסגעפּי-קעטע פון אייער? און יונגע קאטשקעלעך, א שטייגער, וואס אז זיי גייען, קאטשען זיי זיך, ווי א כתרילעווקער נגידיתטע און מיוחסת שבת בייטאָג, אז זי גייט אויפן שפּאַציר? און דאָס, מיינט איר, איז נאָרניט, וואָס מ'קאן אין מיטן נאָס אָננעמען פּולע זשמעניעס מיט שטויב און מאכן „חושך של מצרים“? און דער טעם פון נאָכלויפן נאָך א פּולן וואָגן מיט נאָר-וואָס אָפּגעשניטן ברויט און ארויסשלעפּן א פּאָר זאנגען פון הינטן — א מכה זאָל דער גוי וויסן? היינט די סאזשעלסע, וואס מ'קאָן דאָרטן טאָן עטלעכע זאכן מיט אַמאָל: אי פיש כאפן, אי באָדן זיך.

(זומערדיקע ראַמאנען)

כיבוד:

אויפן גרויסן שיין-אויסגעבעטן טיש שטייען אויסגע-שמעלט גרויסע הויכע פיראַמידן, טאָרטן אזעלכע, וואס אז מיטוט א קוק אויף זיי, פאַרשטייט מען, אז זיי זענען נעמאכט געוואָרן נישט אויף צו עסן; איר ווייסט אפילו ניט, פון וואנען, ווי ארום הויכט מען זיי אָן צו עסן? איר וועט דאָך ניט אויפשטיין אין מיטן דרינען, כאפן א מעסער, צי אַ נאָפּל, און אומוואלגערן אזא מאַכניע, אזא בוידעם! וואס פאַר א פנים וועט איר האָבן נאָכדעם ביי זיך אליין, אז איר וועט צעוואלגערן דעם דאָזיקן בוידעם און צעניסן דעם קרים אויפן טישטוך? די מאדאם וועט אייך דוקא זאָגן מיט א שמייעלע: „ניטשעוואָ, ס'מאכט נישט אויס“ נאָר איר דאַרפט שוין פאַרשטיין וואס דער „ניטשעוואָ“ באדייט... גלייכער, זאָג איך אייך, איר זאָלט בעסער נישט נאָכגעבן

דעם יצר-הרע: מ'האָט אנדערגעשטעלט א טאָרט — לָאָז שר
שטיין געזונטערהייט! ... דאָס אייגענע איז מיט די באַרן,
מיט די עפל און מיט די מאַראַנצן. איר זעט, דאָכט זיך, פאַר
איערע אויגן א נאַנצן אוצר מיט באַרן, מיט עפל און מיט
מאַראַנצן; נאָר לָאָז זיך אייך ניט גלוסטן! זיי ליגן אזוי
קונציק אויסגעלייגט: א שורה עפל, א שורה באַרן, א שורה
מאַראַנצן, ארומגעלייגט ביי די זייטן מיט קאַנפעקטן, ראָ-
זשינקעס און טייטלען. נאָר אזוי ממזריש, אז אויב איר ווילט
אַרויסבאקומען למשל, א באַר, אָדער אן עפל, מוזט איר אָנ-
רירן אלע איבעריקע שכנים — און ס'הויבן אָן פאלן און
שפרינגען אויפן טיש, און פונעם טיש אויף דער ערד, איין
עפל נאָכן אנדערן, איין מאַראַנץ נאָך דער אנדערער — דע-
מאָלט, ס'זאָל זיך אייך עפענען א גרוב, וואָלט איר, דאָכט
זיך, בעסער אין דער ערד אריין, איידער נאָכלויפן צונויפ-
קלויבן די עפל, וואס קאמשען זיך אונטערן טיש! ... דאָס
אייגענע איז מיטן איינגעמאכטס און מיט די אלע איבעריקע
זיסן זאכן, וואס שטייען אויסגעשטעלט אויפן טיש. קוקט
נישט, וואס ס'איז צוגעגרייט געוואָרן טעלערלעך, מיט שע-
לעכלעך, מיט לעפעלעך, מיט גופעלעך אָן א שיעור. איר
קענט, חלילה, א נעם טאָן נישט מיט דעם לעפל, וואס מ'דארף,
און נישט אין יענעם שעלעכל, וואס מ'דארף, פאַרגיסן און
אַנאַרבעטן א חתונה — וואָס טויג עס אייך? איר ווילט אַ
שטיקל לעקעך מיט איינגעמאכטס? — וועט איר עסן אין
דער היים.

(וואָס איז חנוכה)

טאָלאָווייטשיק דער שדכן:

סאָלאָווייטשיק איז א שדכן פון דעם איצטיקן מאָדערנעם
כתרילעווקע, און ער הייסט שוין ניט „שדכן“ נאָר „פאַרמיט-

לער" ! סאלאווויטשיק איז בארימט ניט אזוי מיט זיינע גרויסע שדוכים, וואָס ער פירט דורך, ווי מיט זיין מויל, מיט זיין רעדן. ער קאָן אייך איבערריידן די גאנצע וועלט. ס'איז נאָר ניטאָ א מענטש, וואס זאל קאָנען כיישטיין קעגן סאלאוויי-טשיק דעם פארמיטלער, אז ער הויבט אָן צו ריידן. ס'איז אש-להבה ! סאלאווויטשיק, דער פארמיטלער איז טאקע דעם אלטן רב שלום שדכנס א זון, און איז א ייד פון היינטיקער וועלט, טראָגט שוין, פארשטייט זיך, א קאפעליוש אויפן קאָפּ און אַ ווייסע מאַנישקע מיט א שניפּס. אמת, דער קאפעליוש איז שטארק אָפגעכאַרעט, די ווייסע מאַנישקע איז ניט איבעריק ווייס און דער שניפּס איז, זאל ער מיר מוחל זיין, עפעס אַ מין שמאַטע, וואס גלאַנצט — ס'איז אבער פאָרט א קאפע-ליוש און פאָרט א מאַנישקע און פאָרט א שניפּס ! היינט לייגט צו צו דעם א פידזשאק, טאקע אַן אַלטן נאָר א קורצן פי-דזשאק, וואס הענגט אויף אים אביסל פרעמדלעך, און הויזן א פאָר, אפילו קורצלעכע, דערפאר אבער ברייטע, גאנץ בריי-טע, און קעסטעלדיקע — געווען אמאָל, אין די יונגע יאָרן, נאָר-נאָר פיינע הויזן — וועט איר פארשטיין דעם חילוק פון אים ביז זיין טאַטן, עליו השלום. נאָר דאָס אלצדינג איז בלאָטע אקעגן די באָרד און פאות. ווער מיר באָרד ? וואס מיר פאות ? מילא, די באָרד איז נאָך ווי ס'ניט איז. איז ניט קיין באָרד — איז א בערדל. א מענטש איז ניט מחויב צו טראָגן אַ בעזעם אויפן פנים. אבער פאות ? קיין סימן אפילו ! אָפ-געשוירן, אונטערנגעגאַלט און אויסגעקאַרניעט מיטן וואָרצל ! — — — וואָס דארפט איר מער ? זיין טאַטע, עליו השלום, פלעגט טראָגן א זאָנטיק, א גרויסן א רויטן פארעסאָל. אים שטייט ניט אָן, ער איז שוין אן אריסטאָקראַט מיט א שטעקל און רופט זיך סאַלאַווויטשיק דער פאַרמיט-לער.

... ער פלעגט א כאפ טאָן דאָס פידעלע און א פיר טאָן מיטן סמוק, איין פיר טאָן, נישט מער, פלעגט דאָס שוין אָן-הויבן ביי אים צו ריידן. אבער ווי אזוי מיינט איר, ריידן? טאקע מיט ווערטער, מיט א צונג, ווי, להבדיל, א לעבעדיקער מענטש. ריידן, טענהן, זינגען מיט א געוויין, אויפן יידישן שטייגער, מיט א גוואלדערניש, מיט אן אויסגעשריט פונעם טיפן הארצן, פון דער נשמה. דעם קאָפּ פלעגט סטעמפעניו פארווארפן אויף א זייט, די לאנגע שווארצע פאטלע האָר צע-וואָרפן אויף זיינע ברייטע אקסלען, די אויגן, די שוואַרצע ברענענדיקע אויגן, פארוויסן ארויף, און דאָס שיינע ליכטיקע פנים פלעגט ביי אים ווערן מיטאמאָל בלייך, ווי דער טויט; אַט נאָך איין מינוט — אויס סטעמפעניו! מ'זעט נאָר, ווי א האנט פליט ארויף און אראָפּ, ארויף און אראָפּ, און ס'הערן זיך פארשידענע קולות, און ס'גיסן זיך אלערליי מיני נע-זאנגען, און אלץ אזעלכע אומעטיקע, טרויעריקע, אז ס'נעמט-אָן ביים הארצן, ס'ציט ביי דער נשמה, ס'נעמט ארויס דאָס געזונט. דער עולם גייט-אויס מיט אלע כוחות, מ'שטארבט, מיט אלע איברים. דאָס הארץ ווערט פול, צעווייקט און ס'שטעלן זיך טרערן אין די אויגן. יידן זיפצן, יידן קרעכצן, יידן וויינען. און סטעמפעניו? — ווער סטעמפעניו? וואס סטעמפעניו? פרעגט אים בהרם, וואו ער איז אין דער וועלט? ער טוט זיך זיינס: „טיאָך-טיאָך-טיאָך“ — און גענוג! און אז ער הערט-אויף צו שפילן, טוט ער א שמיץ דאָס פידעלע און נעמט זיך אָן ביים הארצן; די אויגן ברענען אים דע-מאָלט ווי צוויי הברלות, און זיין שיינ פנים שיינט, ווי די גאנצע וועלט. דער עולם כאפט זיך אויף ווי פון א שלאָף, פון א טרויעריקן נאָר א זיסן שלאָף, און אלע יידן הויבן-אָן

ארויסצוזאגן זייער התפעלות, אלע אין איין קול. מיאכעט,
מיאכעט, מ'לויבט, מישמוצערט, מ'וואונדערט זיך, מיסען
זיך נאָרניט אָפּלויבן.

→ נננו, סטעמפעניו! איי, סטעמפעניו!

(סטעמפעניו)

ביי דער גילדערנער יוד:

דער עולם זיצט מיט גרויס דרך-ארץ, און די כלי-זמר
שפילן אן אומעטיקס, א „מאָראַלנע“, דאָס פידעלע וויינט,
פארגייט זיך אויף דער גראַבער סטרונע, און די איבעריקע
חברה האלט אים אונטער אויך גאנץ טרויעריק. ס'פאלט אָן
אויפן עולם א שטיקל מרה-שחורה, און יעדער ווערט ווי פאר-
זאָרגט, אפילו גאנץ אנגענעם, נאָר פאָרזאָרגט: יעדער פאר-
טראכט זיך, לאָזט אראָפּ די נאָז, און רייבנדיק מיטן פינגער
אין טעלער, אָדער קנעטנדיק קייסעלעך פון דער פרישער
חלה, פארטיפט זיך יעדער אין זיינע געדאנקען, אין זיינע
טרויעריקע געדאנקען, דען יעדער האָט זיך מסתמא זיין זאָרג,
און ס'יין צרות דארף א ייד ניט גייען ל'יען.

און אזוי ווערט צונויפגעגאָסן דאָס אומעטיקע שפילן מיט
די טרויעריקע מחשבות אין איינעם, און יעדער קרעכץ פון
דעם פידעלע „טיאָך-טיאָך-טיאָך“ רופט זיך אָפּ ביי די
חתונה-לייט אין הארצן און געפינט דאָרט א ווידער-קול.
דאָס הארץ בכלל, און דאָס יידישע הארץ בפרט, איז א פי-
דעלע: מ'קוועטשט די סטרונעס און מ'ציט פון דעם אַרויס
פאָרשידענע, און צום מיינסטן טרויעריקע, וויינענדיקע ל'י-
דער ...

(סטעמפעניו)

מ'באקט מצות :

ביי הענעך דעם סטאליער אין פאָדראד איז אַ הויף.
מ'באקט מצות. דעם נגידם מצות, געוויינטלעך, אויפן ערשטן
אויבן. אויפן ערשטן אויבן איז בעסער און שענער און
כשרער און מער כבוד, און מער מצוה — קומט דאָך דאָס
דעם נגיד ...

הענעך אליין, דער פאָדראטשיק הייסט דאָס, איז נאָרניט
דער הענעך, וואָס תמיד. אויף זיין געל פנים האָט זיך צע-
נאָסן אַ מין חז, די בעקלעך פלאַמען אים, און פון דער ניט-
צעקעמטער באָרד איז געוואָרן נאָך מער אַ זשמוט — אַ
נאנצער קאָלטון.

— קינדער, לעבעדיק! לעבעדיק! — טרייבט אונטער
הענעך די העלפערס — קאטשעט, רעדלעט, זעצט די מצות,
ס'איז דעם נגידם מצות! ...

דעם נגידם ווייבל, שרה-זיסל די נגידית, א יידענע מיט
אַ גוידער און מיט פערעלעך, ווערט גרעכער ווי לענגער. זי
שטייט און קלערט, וויפיל זאָל זי איבערלאָזן די העלפערס:
צוויי קערבלעך איז צופיל, א קערבל איז צו ווינציק; א רובל
מיט אכציק — וועט זיין צו גריוונעס אויף אַ מענטשן ...

— וויפיל, מיינסטו, וועלן מיר דאָ כאַפן? — פּרעגט
איין ווייבל אַ ראבעטיני ביי אן אנדער ווייבל מיט אַ פויגעלש
פנים, און ביידע קאטשען געשמאַק.

— איך רעכן צו פערטעלעך, — ענטפערט איר דאָס אַנ-
דערע ווייבל, וואס מיטן פויגעלשן פנים.

— פאָרוואָס ניט צו האַלבע קערבלעך? — זאָגט דאָס
ערשטע ווייבל, די ראבעטיני.

— משוגע וועט זי ווערן? צעמילן ניין קערבלעך? —
זאָגט יענע מיטן פויגעלשן פנים.

— פארוואס ניט ? קראנק איז זי ? — זאגט די ראבע-

טיג.

— לאז זי זיין קראנק פאר מיר און פאר אלע יידן ! —
זאגט די וואס מיטן פויגעלשן פנים און צעלאכט זיך.
אויף זיי קוקנדיק צעלאכן זיך נאך עטלעכע ווייבלעך.

— און פאר מיר אויך !

— און פאר מיר אויך !

— און פאר מיר אויך !

— און פאר מיר אויך !

(דער מלך מיט דער מלכה)

א שריפה :

א שריפה — דאס איז א ספעקטאקל, אן אומזיסטיקע
פארשטעלונג, א העכסט-אינטערעסאנטע פארזאמלונג פון
אלערליי טיפן יידן און ווייבער, אן אפשפיגלונג פון אלערליי
סצענעס, טרויעריקע און פרוילעכע — מיט ארף נישט קיין
טעאטער. די נאכט איז שטיף, דער הימל איז טיף, שטערן
פינקלען, וואו-ניט-וואו לאזט זיך הערן דאס בילן פון א הונט.
און דאס שטיבל ברענט זיך ווי א ליכטל, רואיק, פאמעלעך.
סיגאט צייט. פון אלע גאסן ציען זיך מענטשן. פריער שלע-
פערדיק, דערנאך לעבעדיקער און האמעטנער. פריער איינ-
ציקווייז, דערנאך מתנותווייז, און יידישע קינדער — א גאנ-
צע כאליאסטערע. יידן מיט ארבע-כנפותן ווארפן זיך אין
פיער אריין ראטעווען, ווייבער קוויטשען, קליינע קינדער
וויינען, בחורים זאגן ווערטלעך, אונטערגעוואקסענע מיידלעך
לאכן.

(פונעם יאריד)

ז שריפה :

ס'איז געווען שוין ווייט נאָך האַלבע נאכט, אז ס'האָט זיך געהערט פון אלע ביידע קלויסטערס :

בוים ! בום ! בום !

בוים ! בום ! בום !

אין האַלענעשטי, אז מ'דערהערט דריי מאָל „בוים“, איז דאָס א סימן, אז ס'איז א שריפה. און ווי באלד א שריפה אין האַלענעשטי, אזוי לויפט זיך צונויף די גאנצע שטאָט. מ'העלפט ארויסטראָגן זיך. מ'ראטעוועט די נפשות. און דוקא אליין. וואָרעם קיין פיערלעשער איז אין האַלענעשטי ניט פאראן. ס'ווערט דעריבער אזא אָנגעלויף מיט אזא געדרענג, אז כמעט צוליב דעם אליין איז אין האַלענעשטי כדאי צו זיין אויף א שריפה. מ'זעט זיך מיט א וועלט. מ'הערט נייעס. ס'איז פרוילעך.

ביי ישראל'י דעם חזן אין שטוב האָט פריער פון אַלעמען דערהערט דאָס קלינגען די חזנטע לאה. — — — פלוצעם דערהערט זי דריי מאָל „בוים“, און נאָכאמאָל דריי מאָל „בוים“, כאפט זי א קוק אין פענצטער און דערזעט א שטיק רויטן הימל, שפרינגט זי אראָפּ פון בעט, וועקט זי פאוואָג-לינקע דעם מאַן, ער זאָל זיך ניט דערשרעקן :

— ישראל'י ! ישראל'י ! שטיי אויף, גאָט איז מיט דיר, ס'איז גאָרניט, ס'נעצט.

— ס'נעצט ? וואו נעצט ?

ישראל'י כאפט זיך אויף א דערשראָקענער, לאה באַ-רואיקט אים.

— שרעק דיך ניט, ס'איז טאַקע אויף אונדזער גאָס, אויף „גאָטס-גאָס“, נאָר ס'איז ווייט, ווייט פון דאנען. כ'האָב מורא, אויב ס'איז ניט די דריטע דירה פון בנציון דעם שוחט.

— זאָנט לאַה און קוקט אין פענצטער. — אוי, אַ דונער האָט
מיך דערשלאָגן! קום נאָר אהער, ישראלִי, וואָס זאָנסטו? די
דריטע דירה פון כנציונען, ניט ווייט פון שול, אַיאָ?
ישראלִי קוקט זיך איין דורכן פענצטער:
— די דריטע דירה, זאָנסטו? כ׳האַב מורא, אויב ניט די
צווייטע.

— פאַרפינצטערט בין איך געוואָרן! ישראלִי, ניכער,
טו זיך אָן. פאַרפאלן די שול חלילה! וואָס וועלן מיר טאָן?...
ניכער, ישראלִי, ניכער. נאָר נעם אויף זיך מיין פאַטשילע,
זאָלסט ניט פאַרסקילן דעם האַלדו. ניכער, ניכער! — — —
אויף ראַטעווען ביי אַ שריפה איז ישראלִי דער חזן איי-
נער פון די ערשטע אין האַלענעשטי. אבי ער האָט נאָר פון
עמעצן אַ הילף, אַן עמער וואַסער, אַ לייטער, אַ האַק, אַ שטריק,
אַדער וואָס ניט איז, שפּרינגט ער אין פייער אריין, ממש מיט
מסירת נפש. אזוי איז ישראלִי דוקא אַן איידעלע זאך, אַ
רוחניות, אַ פליג. נאָר קומט צו אַ שריפה, ווערט ער אַ גבר,
אַ העלד, אַ גיבור שבגיבורים. אויסשלאָגן צען שויבן און
אַעבלומיקן זיך די הענט — איז ביי אים בלאָטע. ארויפ-
קלעטערן אויפן דאַך אויף דערהרגעט צו ווערן — איז ביי
אים אַ נאָרנישט. לאַה ווייסט דאָס. לאָזט זי אים נישט אליין.
גייט זי אים נאָך, ובפרט איצט, אַז ס׳איז אזוי נאָענט צו דער
שול... — און לאָזט זיך ניין צו דער שריפה נישט
מער אַז אַ קוק טאָן, איין קוק, אַ האַלבן קוק — און באַלד
צוריק.

באַלד צוריק? — ס׳רעדט זיך נאָר אזוי, ווי קען מען
אוועקגיין פון אַ שריפה, אַז דאָס פייער קנאַקט און וואַרפט
פון איין דאַך איבערן אנדערן? אמת, צו כנציון דעם שוחטס
דירה איז נאָך גענוג ווייט, און צו דער שול אַוודאי. ברעגען
ברענט דערווייט אַשר דער בעקער (וואו איז אָשר און וואו

איז די שול?! נו, אם כן? אשר דער בעקער איז קיין ייד
ניט? אמת, אָשר איז אליין שולדיק. מ'האָט אים געזאָגט
וויפיל מאָל, ער זאָל זיין געהיט מיט די לעזשנים און זאָל
טרייסלען אַביסל אָפטער דעם קווימען, וואָרעם ס'וועט אמאָל
זיין דורך אים אן אומגליק. וואָס הערט א בעקער? האָט
ער זיך דערשפּילט! כאַפּט דער נומער יאָר דעם בעקער, זיין
דירה איז שוין פּאַרפּאַלן. זי ברענט פון אלע זייטן, ברענט ווי
אַ ליכט. וואָס טוט מען אָבער מיט די שכנים? ארום און
ארום יידישע הייזער, מיט שטרוי און מיט שינדל און צו-
ניופּערוקט אין איינעם. איין ווינטעלע א קליינס — אַהאַ
פּאַרטיק די גאַנצע גאַס, „גאַטס-גאַס“.

און דער עולם האָט זיך א נעם געטאָן צו די הייזער, וואָס
ארום אָשר דעם בעקער. געלאָפּן נאָך עמערס, געבראַכט העק,
געטראָגן שטריק, געשלעפּט לייטערס, און ישראל'י דער חזן
איז ארויף צו משה-בער דעם קצב אויפן דאַך, און פון דאָרטן
געקאָמאָנדעוועט, ווי א נעניטער בראַנדמאַיאָר, מ'זאָל אים
געבן הילף, וואָרעם אָט נעמט זיך אָן דעם קצבס דירה, און
נאָכן קצב גייט רב שמואל דער רב, און נאָך רב שמואל דעם
רב גייט נח דער דיין, און נאָך נח דעם דיין גייט בנציון דער
שוחט, און נאָך בנציון דעם שוחט גייט די שול — ניט אומ-
זיסט הייסט די ראַזיקע גאַס: — „גאַטס-גאַס“...

צו נרוים איז אָבער געווען דער צונויפּלויה מיטן גע-
שריי, מיטן געפּילדער, מ'זאָל האָרכן ישראל'י דעם חזנס קול
פון משה-בער דעם קצבס דאַך אַראָפּ.

— וויי איז מיר! — האָט געשרינגן צו אים די חזנטע
לאה פון דער ווייטן און געמאַכט צו אים מיט די הענט. —
וואָס טוסטו, נולן? וואָס שרייסטו? דו וועסט זיך חלילה אָפּ-
קוילען דעם האַלדו אָן א מעסער, ס'גייט צו ימים-נוראים! ...
און ישראל'י דער חזן — אזוי ווי ער האָט געטראָפּן.

מ'האָט נאָך נײַט צײַט געהאַט דאָס גאַנצע בײַסל אָרעמקײַט
אַרויסצוטראָגן פֿונעם קאַכס שכנים, האָט דאָס פֿייער שוין
געגעבן אַ וואָרף אַריבער פֿון אָשר דעם בעקערס שטוב גלייך
אויף משה-בער דעם קאַכס דירה, און ס'איז געוואָרן אַ
נוואַלד צווישן עולם:
— דער חזן! דער חזן! ...

(בלאָנדזענדע שמערן)

יידישע מידות:

יידישער „אנטיסעמיטיזם“
אַריינמישן זיך
אַנזאָגן אַ בשורה
אַפּשניידן די נאָז
אַפּשפרעכן אַ „גוט־אויג“
ביי אַ חתונה
געבן עצות
מעות־חטים
צושטעלן אַ בענקעלע
קוועטשן זיך
דער קאַפּ
ריידן

יידישער „אנטיסעמיטיזם“ :

קיין אומה ולשון, רעדט ניט אויף אונדז אזוי פיל שלעכטס, ווי מיר אליין. טויזנט מאָל א טאָג קענט איר הערן פון וואָסער אַ יידן איר ווילט אזעלכע מינים ווערטער: „אַ ייד איז דיר קיין קאטאָוועס ניט!“ „מיט יידן ווילט איר עפעס מאַכן?“ „מיט אַ יידן איז גוט קונגל עסן!“ „דאָס קען נאָר אַ ייד!“ „הערסטו, דערויף איז דאָך עס א יידוניו!“ „אוי, אַ ייד, אַ ייד!“ וכדומה אזעלכע שיינע אטעסטאציעס, קאָמפּ-לימענטן.

(עולם חבא)

אַריינמישן זיך :

אַריינמישן זיך אין יענעם געשעפטן, זאָגן א דעה דאָרט, וואו מ'פרעגט אים ניט, געבן אַן עצה, ווען מ'בעט אים ניט, קוקן, נאָכשפורן, זען וואס ביי יענעם אין טעפל קאָכט זיך, וכדומה — דאָס האָט ליב יעדער ייד ; אַריינמישן זיך אָבער אין אזעלכע ענינים, וואס זענען נוגע אינעם נפש, טראָגן אויפן קאָפּ דעם יינגל און יענעם מיידל, געפינען פאַר אַיט-לעבן זיין גלייכן, מזווג זיווגים זיין, ריידן אַ שידוך — דע-רויף, זעט איר, זענען נאָר די מאזעפעווקער גרויסע בריהם, איינע אין דער וועלט. איטלעכער ייד איז דאָרטן אַ שדכן — ניט צוליב דאָס שדכנות-געלט חלילה ; שדכנות-געלט אַז ס'מאכט זיך — מהיכא-תיתי, ווער וואָרפט דאָס אַרויס אַ זיי-

מיס קערבל? ס'זענען אָבער דאָ אַסך אַזעלכע, וואָס קלערן אפילו ניט פון רח"ש, זיי טוען דאָס בפרוש לשם-שמים: מ'דערזעט א בחור מיט א בתולה, אן אלמן מיט אן אלמנה, א גרוש מיט א גרושה — פאלט תיכף אריין אין קאָפּ א גע-דאנק: „איי, וואָלט דאָס געווען גלייך! כ'לעבן, א גלייכער שידוך"... און מ'הויבט אָן כאלד צו אַרבעטן אין געשעפט, טאַקע פון יענעמס טובה וועגן: דער אלמן פאַסט צו יע-נעם מידל, יענער בחור, נישקשה, מעג נעמען די גרושה, און דער גרוש איז פשוט אָנגעמאַסטן פאַר יענער אלמנה. מ'פּוילט זיך ניט ביי אַזעלכע עסקים, מ'פאַרבוויגט אלע געשעפטן און מ'ניט זיך אָפּ, מ'לויגט זיך אריין און מ'טוט אלע מעגלעכקייטן, אז דער שידוך זאָל זיין א שידוך, גלייך ווי ס'איז זיי נוגע אין לעבן אָדער אין פרנסה. (יאָסעלע סאַלאַווי)

אַנזאָגן אַ בשורה:

איז איינע פון די גרעסטע מצוות ביי יידן: ס'טוט הנאה, קיינעם שאדט עם ניט און קיין געלט קאָסט דאָס ניט. (אין שמורם)

אַפּשניידן די נאָז:

לאָז זיך איינער אָפּשניידן די נאָז, קענט איר זיכער זיין, אז אויף מאָרגן האָט איר דאָרט צוויי אָפּגעשניטענע נעזער. וואָס איז דער שכל? א פּראָסטער שכל: אַז יענעם לוינט זיך אָפּשניידן די נאָז, לוינט זיך מיר אויך... (כתרילעווקער פּראָגרעם)

אָפּשפּרעכנ אַ „גוט-אויג“ :

אין טייך זאָל דאָס פאלן, אין דער ערד זאָל דאָס זינמען,
אויף בוידעמס זאָל דאָס קלעמערן, אין וואַלד זאָל דאָס רוען,
נאָר אונדז און אונדזערע קינדער זאָל דאָס ניט שאדטן.
(היינטיקע קינדער)

ביי אַ חתונה :

אַלע לויפן און מ'ווייסט ניט וואוהין. מ'סוועטשט זיך,
מ'שטופט זיך, מ'טרעט-אָן אויף מאַזאָליעס, מ'צערדיסט קלייד-
לעך, מ'שוויצט, מ'זידלט די סארווערס מיט די שמשים, און
ווי זידלען צוריק די מחותנים, און די מחותנים אַמפּערן זיך
צווישן זיך — ס'איז, ברוך השם, גאנץ לעבעדיק!
(סעמעפּעניו)

געבן עצות :

ס'ליגט שוין אזוי ביי אונדז אין דער נאַטור, ביי יודן
הייסט דאָס, גוט צוקוקן זיך צו יענעם, אכטונג געבן, געפינען
חסרונות און געבן עצות. למשל : צוגיין צו אַ ווילד-פרעמדן,
בשעת ער דאוונט, און צורעכט מאכן אים דעם „של-ראש“
פון די תפילין ; אָדער אָפּשטעלן אים בשעת ער לויפט און
איז פארטראָגן, אז ס'האָט זיך ביי אים, דאכט זיך, פארקא-
טשעט אַ הויז, אָדער אָנווייזן יענעם מיטן פינגער, אז ער זאָל
ניט וויסן וואָס איר מיינט : צי די נאָז, צי די באַרד, צי וועלכע
גוטע יאָר ? אָדער צונעמען ביי יענעם פון די הענט, בשעת
יענער מוטשעט זיך און וויל עפעס עפענען, און זאָגן אים :
איר קענט נישט, לאָזט מיך ! אָדער אָפּשטעלן זיך, בשעת
יענער בויעט אַ שטוב, און אויסזעצן אים אַ חיסרון, אז די
סטעליע איז, דאכט זיך, צו הויך, די חדרים צו גראָס און די

פענצטער אומגעלומפערט ברייט, כאַטש נעם צעוואַרף די
שטוב און שמעל זיך בויען נאָר איבער אַ ניים! ...
(אויפן פּידל)

מעות-חטים :

יעדער ייד איז מחויב אָדער נעבן מעות-חטים,
אָדער נעמען מעות-חטים ...
(א פּסחדיקע עקספּראַפּעראַציע)

צושטעלן אַ בענקעלע :

צושטעלן אַ בענקעלע — דאָס איז ניט נאָר אַ מצוה,
דאָס איז אויך אַ חוב, וואָס יעדער ייד איז מחויב צו טאָן,
וואָרעם יעדער ייד האָט קינדער און קיינער קען נישט ערב
זיין, וואָס פון זיינע קינדער קען אמאָל אויסוואַקסן. באַדאַרף
מען זיי נוט נאָכקוקן און העלפן כאַטש מיטן מויל, אויב
מיקען נישט מיט די הענט. דעריבער האָבן די קינדער גע-
האַט אַסך מדריכים און אפיטרופסים און אָנגעהערט זיך אזוי
פיל מוסר, שטראַף-רייד און מאַראַל, אז ס'האָט שטענדיק
געזשומעט אין די אויערן: „זש-זש-זש — דאָס זאָלסטו
נישט טאָן!“, „זש-זש-זש — דאָ זאָלסטו נישט שטיין“,
„זש-זש-זש — אַהין זאָלסטו נישט גיין!“ אַלע האָבן גע-
זשוזשוקעט: טאַטע-מאַמע, שוועסטער און ברידער, דער רבי,
די דינסטמויד, די פעטערס, די מוטערס, די באַבע — — —
(פונעם יאריד)

קוועטשן זיך :

קוועטשן זיך איז אַ יידישע זאך; אז קיינער קוועטשט
זיי ניט, קוועטשן זיי זיך אליין ...
(אויסגעמרייסלט)

דער קאָפּ :

דער קאָפּ שפּילט ביי אונדז, יידן, די גרעסטע ראָלע, מער
אלס אלע צוויי-הונדערט-אכט-און-פערציק אברים. א קאָפּ, א
קעפעלע! — אַט דאָס איז ביי אונדז דער עיקר אַנטיק.
(סטעמפעניו)

ריידן :

ריידן אלע אין איינעם איז א קונסט, וואָס נאָר מיר,
יידן, באַזיצן דאָס.
(פיר זענען מיר געזעסן)

יידישע פרנסות:

יידישע פרנסות

חלומות

א געשפרעך

א „זשאָרנע“

א מילנער

פאַרדינען אויף שבת

א מלמד

„טאַרהאַוויצע“

דער מאַרק

יאַרד

יידישע פרנסות :

מינעמט, זאָנט ער, ראשית-חכמה, און מיטראָנט אַרײַן
אַ הונדערטער און מי'הייסט זיך, זאָנט ער, קויפן אַ צען
שטיקלעך — כ'האָב שוין פאַרגעסן, ווי אזוי מ'רופט דאָס —
און מ'וואָרט צו עטלעכע טעג ביז עס הויבט זיך אויף. שלאָנט
מען א דיפעש ערנעץ אַהין, מ'זאָל דאָס פאַרקויפן און פאַרן
נעלט קויפן צוויי מאָל אזוי פיל; נאָכדעם הויבט זיך עס
ווידער אַמאָל, קלאפט מען ווידער אַ דיפעש; אזוי לאַנג, אזוי
ברייט, ביז עס ווערט, זאָנט ער, פונעם הונדערטער — צוויי,
פון די צוויי — פיר, פון די פיר — אַכט, פון די אַכט —
זעכצן, טאקע ממש נסים ונפלאות!

פאַראַן, זאָנט ער, אין יעהופעץ אזעלכע, וואס זענען
ערשט אָט דאָ ניט לאַנג ארומגענאנגען אָן שטיוול, געווען
מעקלער, באַהעלפערס, משרתים. היינט האָבן זיי אייגענע
הייזער, מויערן, זייערע ווייבער האָבן צו טאָן מיט די מאָגנס
— פאַרן קיין אויסלאַנד זיך היילן... און אליין פליען זיי
אַרום — — אויף נומעלאַסטענע רעדלעך, פו-פא, —
דערקענען שוין ניט קיין מענטשן! ...

(א בוידעם)

... ער איז פון א חלפן ארויף אויף דער מדרגה פון אַ
בעל-הלואה, און פון א בעל-הלואה — אויף א פעל-הענדלער;
פון א פעל-הענדלער — אַ גראַבאַרטיש; פון אַ גראַבאַר-

טיש — א צעלניקער; פון א צעלניקער — א קאמיסאָנער;
פון א קאמיסאָנער — אליין א סוחר, א צוקער-הענדלער, א
גרויסער סוחר, א רייכער סוחר, ביז א באַנקיר.
(סענדערל בלאַנק)

יידישע געשעפטן זענען, ברוך השם, אומעטום אלץ-
אינם, דאָס הייסט, הויבן הויבן זיי זיך אָן, דאַכט זיך, גאַנץ
נישקשהדיק, מיט אזויפיל בטחון און גלענצנדע האַפנונגען,
און אויסלאָזן לאָזן זיי זיך אויס, צום מיינסטן, מיט שלים-
שלים-מזל. — — — און טאַמער וועט זיך געפינען איינער
פון טויזנט, וואס די געשעפטן זיינע גייען אים דערווייל גוט,
קאָן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאַנג. אלץ, וואָס איז
געבויט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף-כל-סוף פאַלן.
(מנחם-מענדל)

... א מוכר-תבואהניק! ... וואס מיטוט און וואָס
מימאכט — איז שלים-שלים-מזל! האָט ער געהאנדלט מיט
ווייץ, איז ווייץ געלעגן ניין איילן אין דער ערד. אַ חוץ וואס
די ווייץ אליין האָט געטויגט אויף כפרות, איז ניט געווען קיין
קונה אויף קיין ווייץ, כאַטש נעם די ווייץ און וואַרף אַרויס
די ווייץ. זאָג איך אים: וואָס האַסטו זיך אָנגעקלעפט אין
ווייץ? זעסט דאָך, אַז די ווייץ איז ניט קיין ווייץ; נעמט מען
זאָג איך, און מי'קויפט פּראָסע, און מי'קויפט הירזש. גייט
ער און קויפט הירזש. ווערט א זול אויף הירזש; אומעטום
הירזש, וואו מי'טוט זיך א וואַרף — איז הירזש און הירזש!
צו וואָס האָט דיר געטויגט, זאָג איך, הירזש? הירזש גייט
דיר אָפּ? זאָגט ער: האַסט דאָך מיר אליין געהייסן קויפן
הירזש! האָב איך דען געמיינט, זאָג איך, דוקא הירזש? ...
(צעזעעט און צעשפרייט)

... ער האָט געלעבט, ווי ס'לעבן אַסך טויזנטער, צענער
טויזנטער יידן לעבן אין כתרילעווקע. געדרייט זיך אַרום אַ
פריץ, דאָס הייסט, נישט אַרום פריץ אליין, נאָר אַרום די
פריצים, וואס ביים פריץ, און נישט אַרום די פריצים נופא,
נאָר אַרום די יידן, וואס דרייען זיך אַרום די פריצים, וואָס
ביים פריץ.

(שוין איינמאַל אַ סוכה)

ווי איר קוקט מיך אָן, האַנדל איך מיט וואַלד, מיט איי-
נעם א שותף, וואס מיר האָסן אים, און שטעל-צו פּראָוויאַנט
אין דער טורמע, און האָב אַ חלק אין דער טאַקסע, און דער-
לייג דוקא אלע יאָר צו איר געלט, איר וואַלט זיך עס ווינטשע-
ווען פאַרדינען אלע חודש, איך בין אייך קיין שונא ניט. איי,
צו וואָס דאַרף איך זי? קהל אויף צו-להכעיס! כבינ, ווי
איר זעט מיך, א גרויסער בעל-נצחון: ביי מיר, צוליב נצחון,
איז כדאי די גאַנצע שטאַט זאָל גיין צו-גרונט און אליין באַ-
גראָבן ווערן — אַבי אויספירן מיינס!

(ביים דאָקטאָר)

... אַ הויז וואָס ער דינט אין דער דרוק, איז ער אַ מעק-
לער פון ספרים, אַ נייער אויף מנינים, אַ שיקער פון חברות,
אַ זאָגער פון תהילים, אַ שלאָגער פון מלקות, אַ בלאָזער פון
שופר און אַז ס'מאַכט זיך, חס ושלום, אַן אומגליק, אַ נוטה-
למות, שטעלט ער צונויף אַ „יענד“ — און נאָך כדומה אזעל-
כע פּרנסות לרוב. נאָר האָט קיין מורא ניט — זיין ידענע
זיצט אויך ניט לידיק: פלעכט הברלות און פאַרקויפט באַ-
בעס, און — שדים ווייסן אים — פאַרט אַ קבצן!

(דער יומ־טובדיקער צימעס)

חלומות :

א ריה פון פריש ברויט ... אן אַראַמאט פון געמילטע
פיש מיט ציבעלעם און מיט פעפער ... גאנצע לונג-און-לע-
בערס נאָר וואָס פון דער יאַטקע ... נייע שמעקנדיקע שיד
פונעם שוסטער ... גאנצע הויזן פונעם שניידער ... א גרוי-
טער מאַרק ... א יאָריד ... קונים אסך ... פֿדיון ...
פֿרנסה ...

(שמואל שמעלקים)

אַ געשפרעך :

— וואָס איז אייער מלאכה ? — מאכט ער צו מיר.
— מיין מלאכה ? — זאָג איך — מיין ט א ט ע איז
ניט געווען קיין בעל-מלאכה, א י ד בין נישט קיין בעל-
מלאכה, און מינע ק י נ ד ע ר וועלן ניט זיין קיין בעלי-
מלאכות, אם ירצה השם, מיט גאָטס הילף.
— וואָס זשע דען זענט איר ?
— וואָס זשע דען בין איך ? א ייד בין איך.
— איך מיין, — זאָגט ער — וואָס איז אייער טועכץ ?
מיט וואָס באַשעפטיקט איר זיך ? פון וואָס לעבט איר ?
— פון וואָס איך לעב ? — זאָג איך — פון וואָס גאָט
ניט, פונעם ווינט לעבט מען.
— וואָס הייסט, — זאָגט ער — פונעם ווינט ?
— אָט דאָס הייסט — זאָג איך — מ'דרייט זיך אַרום
מיטן שטעקל אין מאַרק, טאַמער וועט גאָט צושיקן דאָס,
יענעם, לאַקש, בוידעם, ציבעלעם — גאָט פירט אויס ...
— און טאָן, הייסט דאָס, טוט איר גאָרנישט ?
— וואָס הייסט — זאָג איך — גאָרנישט ? מ'טוט אלץ-
דינג, וואס מ'קען ...

— וואָס זשע קענט איר ?
 — אָט וועל איך דיח באלד — זאָג איך — ניין דער-
 ציילן וואס איך קען ...
 (משונענים)

א „זשאָרנע“ :

... נאָך א מעלה האָט געהאט רודערמאן דער מלמד —
 ער האָט געהאלטן א „זשאָרנע“, אזא מאשין אויף צו „רייסן“
 גרויפן. די מאשין האָט געהאט א ראָד מיט א הענטל, און
 פון אויבן איז געלעגן מיטן פנים אראָפּ א זאק מיט רעטשקע,
 פונעם דרייען די ראָד האָבן זיך די רעטשקע פאָוואָלינקע גע-
 שאַטן אין יאָשטשיק אריין, פונעם יאָשטיק זענען זיי פאָוואָ-
 לינקע געפאלן אויפן שטיין, דער שטיין האָט זיי פאָוואָלינקע
 געריבן, אָפגעשיילט די שאָלעכץ און געמאכט פון די רעטש-
 קע — גרויפן. אָט דאָס האָט געהייסן א „זשאָרנע“.

פארשטייט זיך, אז דער גאנצער אנטיק פון דער
 „זשאָרנע“ איז געלעגן אינעם דרייען. וואָס מער מיִדרייט,
 מער שיטן זיך די גרויפן. און בעלנים אויף דרייען זענען גע-
 ווען אַסך, כמעט אלע תלמידים. יעדער וויל קומען צו-הילף
 דעם רבין משה-רוד, וואָס קען נישט לעבן פון מלמדות אליין
 און מוז נעבעך אָנקומען צו זייטיקע פרנסות :

ער רייסט גרויפן, זי באַקט לעקעך. ביים באַקן לע-
 קעך, מיינט איר, איז שוין נאָר נישטאָ וואָס צו טאָן ? ס'איז
 אַסך דאָ וואס צו טאָן ! און דאָ קענען אויך די קינדער צו-
 העלפן. ניט אזוי ביים באַקן, ווי ביים „אויספאַטשן“. קאָ-
 רענעם האָניק-לעקעך באַדאַרף מען פאַטשן, לאַנג פאַטשן, מיט
 ביידע הענט, ביז ער ציט זיך ווי א האָניקטייג קען זיך ציען.
 און ווער נאָך קען אזוי פאַטשן, ווי א חדר-יונגל ? בעלנים

פאטשערס צווישן חדר-יינגלעך זענען דאָ אזויפיל, אַז
מישלאַגט זיך אזש פאַרן פּאַטשן. יעדער וויל פּריער.
(פונעם יאָריד)

אָ חילונער :

... בין, אז אַך און וויי איז מיר, אַ ייד אַ מילנער,
כ'האַלט אַ מיל האַלט איך, דאָס הייסט, די מיל האַלט מיך,
וואָרעם, ווי זאָגט איר, אז מ'קריכט-אַרײן, ליגט מען. אַ
ברירה האָט מען? ס'איז אַ ראָד, פאַרשטייט איר מיך און
ס'דרייט זיך! באַרעכנט זיך אַליין, אז פאַר ווייך באַדאַרף
מען צאָלן מיט מזומנים, און מעל מוז מען צעטיילן אויף
קרעדיט, אַ וועקסל אהין, אַ וועקסל אהער און צו טאָן האָט
מען מיט גראַבע נפשות און מיט ווייבער. איר האָט עפעס
ליב ווייבער? גיי גיב זיי אָפּ דין וחשבון: לַמאי דאָס, לַמאי
יענעם? לַמאי ס'איז נישט געראָטן ביי זיי די חלה? וואָס בין
איך שולדיק? אפשר, זאָג איך, איז ביי אייך ווייניק הייז?
אָדער אפשר איז ביי אייך געווען שלעכטע הייוון? אפשר איז
ביי אייך געווען, זאָג איך, נאָס האַלץ? פאַלט מען נאָך אָן
אויף אייך און מ'מאַכט אייך מיט דער בלאַטע און מ'איז אייך
מבטיח, אז דאָס אנדערע מאָל וועט אייך פֿליען די חלה אין
קאָפּ אַרײן... איר האָט עפעס ליב, אז ס'פֿליט אַ חלה אין
קאָפּ אַרײן? דאָס זענען די קונהמעס די לאַחדמיניצעס. נאָר
איר מיינט אודאי, די קונים די הורטאָוויקעס זענען בעסער?
אויך נישט בעסער! לכתחילה, אז דער קונה קומט אין מיל
אַרײן און וויל זיך מאַכן אַ קרעדיט, איז ער ווייך ווי אַ פּו-
טער, מיט טויזנט חניפלעך און קאָמפּלימענטן, כאַטש נעם
לייג אים צו צו אַ מכה; און נאָכדעם, אז ס'קומט צו צאָלן,
הויכט זיך אָן אַ צעמל פון טענות: דער טראַנספּאַרט איז אים
שפּעט אָנגעקומען, די זעק האָבן זיך צעריסן, די מעל איז גע-

ווען ביטער, טוכלע, צוגעלענערט הייסט עס. צרות מיט
 שלעק — אכצן הסרונות מיט זיבן און צוואנציק תירוצים!
 „און געלט?“ „געלט, זאָגט ער, שיקט-אַריין אַ חשבון!“ אַ
 האַלבער סילוק, הייסט דאָס. שיקט מען אים מאָנען, זאָגט
 ער: „מאָרנן“. מאָרנן — „איבערמאָרנן“. א נעכטיקער
 טאָג! הויבט מען אים אָן סטראַשן מיט א פּראָטעסט און
 מיגט אויף אים איין. נו, אז מען גיט שוין איין, מיינט
 איר, איז וואָס? האָט מען א „ליסט“, און אז מ'קומט מיטן
 „ליסט“ איבערשרייבן, איז במילא אַלצדינג אויף דעם ווייבס
 נאָמען, און גיי רוף אים קנאַקניסל!

(ביים דאָקטאָר)

פארדינען אויף שבת:

פארדינען אויף שבת — דאָס איז זייער אידעאל. אַ
 גאנצע וואָך וועלן זיי אייך ארבעטן, מיט בלוטיקן שווייס האָ-
 רעווען, פארשוואַרצט ווערן, קייען די ערד, עסן מכות, טריי-
 קען קדחת, אבי ס'זאָל זיין אויף שבת. — — — מ'זאָגט —
 און דאָס זאָל זיין א פאקט, — אז זינט כתרילעווקע איז אַ
 שטאָט האָט זיך נאָך נישט געטראָפן, אז א ייד זאָל דאָרטן
 שבת חלילה דארפן הונגערן. וואָרעם ווי געשיקט זיך עס,
 אז א ייד זאָל גיט האבן קיין פיש אויף שבת? האָט ער גיט
 קיין פיש, האָט ער פלייש; האָט ער גיט קיין פלייש, האָט ער
 הערינג; האָט ער גיט קיין הערינג, האָט ער חלה; האָט ער
 גיט קיין חלה, האָט ער ברויט מיט ציבעלע; האָט ער גיט
 קיין ברויט מיט ציבעלע, לייט ער ביים שכן; איבעראכטאָג
 שבת וועט דער שכן לייען ביי אים...

(די שטאָט פון די קלוינע מענטשעלעך)

א תלמד :

א ייד, וואס האנדלט מיט גוים ...
(שלום-עליכם בוך)

„טאָרהאַוויצע“ :

א מאַרק אָדער א מין יאָרד אַזעלכער, וואו אַלץ איז אויסגעמישט אין איינעם : גוים און פּערד, און בהמות, און חזירים, און ציגיינער, און וועגן, און רעדער, און כאַמאַטעס, און יידן פון כל המינים : יידן מיט פעלכלעך, יידן מיט היט-לען, יידן מיט „קראסנע“ סחורה, יידן מיט בולקעס, מיט אייערבייגל, מיט קיכלעך, מיט עפּלקוואס און מיט וואָס איר ווילט. היינט ווייבער ! ווייבער מיט קאַשיקעס, ווייבער מיט עפעלעך, און ווייבער מיט עופות, און ווייבער מיט געפרע-געלטע פיש, און גלאט ווייבער. און דאָס אַלץ רעדט און קווי-טשעט און גראַנערט. און די פּערד מיט די בהמות מיט די חזירים העלפן-אונטער. און די בעטלערס זינגען און שפילן אויף דער לירע — מיסען טויב ווערן. און א שטויב שטייט אַזעלכער, וואס מ'זעט קוים איינס דאָס אַנדערע. און ריחות אַזעלכע, אז מ'סען דערשטיקט ווערן.

(פונעם יאָרד)

דער מאַרק :

ער איז ברייט און פּוסט. די קלייטן מיט די רויטע פאר-טיכלעך זענען אָפּן, און די ווייבער זיצן אויף פירעקענדיקע ביינקלעך און ארבעטן א זאָק מיט אַ שרעקלעכער געשווינד-קייט. ביי דער זייט שטייען מולטורלעך מיט יאגעדעס, מיט קיכלעך און מיט קאַרוזשיקלעך, און א ציג ננבעט זיך אונטער און האָט חשק צו מאכן א שטיקל אומגליק, נאָר מ'דערלאָזט ניט. ווייט-ווייט גייען א פאָר אַקסן מיט א גרויסער פּור סנאָ-

פעם קארן; די פור מאכט אן א מוראדיקן פאראך ארום זיך, און הינטן גייט-נאך א קליין שייגעצל מיט א גרויס ווארעם היטל, מיט א טארבע, מיט א לאנגער בייטש און בארוועס, און א גרויסער הונט לויפט אים נאך מיט אן ארויסגעשטעל-טער צונג.

(סטעמפעניו)

יאריד :

פאראן דרייערליי יארידים :

- (1) גומער — אז איך פארדין, יענער דערליינט.
 - (2) מיטלמעסיקער — מיר בידע פארדינען.
 - (3) שלעכטער — יענער פארדינט, איך דערלייג.
- (שלום-עליכם בוך)

וועלט און מענטשן:

די וועלט
לעבן
אדוואקאטן
אַרבעט
געלט
קאַפיטאַל
קבצן
אַרעמעלייט
אַרעמאַנס קינדער
שטודירן
דלות
שמאַלץ־גרוב
נגידים
עס־הארץ
מענטשן
אַ ליבע
ווייבער
בעלצי
אַ מיידל
אַ באַלעבאַסטע
וויין
כבוד
מוסרים
קיבעצן
שוויגן
„שטיל־לעבן“

די וועלט :

דער מאטעמאטיקער זאגט, אז די גאנצע וועלט איז גע-
גליכן צו א ראד, דער טויט איז דער צענטער, און מיר,
מענטשן, זענען נישט מער ווי אומגלייכע ראדיוסן, וואָס
שפארן זיך אָן אלע אויף איין פונקט ...

דער זייגערמאכער זאגט, אז די גאנצע וועלט איז גע-
גליכן צו א ציפערבלאט, די ווייזערס — דאָס איז אונדזער
לעבן, דער אומרו — דאָס זיינען מיר, און אז די וואָג פאלט
אראָפּ — איז אונדזער לעצטע היסטאָריע ...

דער שוסטער זאגט, אז די וועלט איז געגליכן, להבדיל,
צו א באַליווע, און דער מענטש איז דער האמער ...
דער באלעגאָלע זאגט, אז די גאנצע וועלט איז באַשאַפן
געוואָרן נאָר צוליב דעם באַלעגאָלע; איי, וואָס דרייען זיך דאָ
ארום אזויפיל מענטשן? דאָס, זאָגט ער, זענען אונדזערע
פאַרשוניגען, פון וועלכע מיר האָבן פרנסה ...
(סענדער בלאַק)

ל ע ב ן :

א דראמע פאר א קלוגן, א שפילעכל פאר א נאר, א
קאָמעדיע פאר א נביר, א טראגעדיע פאר א קבצן ...
(שלום-עליכם בוך)

וועלט און מענטשן

אַדוואָקאַטן :

אַדוואָקאַטן זענען פונקט ווי די דאָקטוירים : וואָס איי-
נער זאָגט, זאָגט דער אַנדערער קאַפּויר...
(פּינף-און-זיבעציק טויזנט)

אַנטיקלעך :

די אַנטיקלעך, וואָס מ'שטעלט אַרויס אין די פענצטער,
איז ווי איינער רעדט : מיט די אויגן נאָ, זע, קוק, וויפּיל דו
וויילסט, נאָר מיט די הענט — אזאָס! ...
(א בוינדעם)

אַרבעט :

אומזיסט איז נישטאָ! דו, בהמה, וויילסט זיך פרעסן —
איז מעלעך זיך, גיב מילך, זיי מפרנס אַ ייד מיט ווייב און קינד-
דערלעך! דו, פּערדל, וויילסט קייען — לויף אלעמאָל הין און
צוריק מיט די טעפּלעך קיין בויבעריק! און דעסגלייכן דו,
מענטש, להבדיל, וויילסט אַ שטיקל ברויט — גיי, האָרעווע,
מעלעך די בהמות, טראָג זיך מיט די קריגעלעך, שלאָג פּוטער,
מאָך קעז, שפּאַן דאָס פּערדל און שלעפּ זיך אלע פּרימאָרגן
קיין בויבעריק אויף די דאַטשעס, נויג זיך און בוק זיך צו די
יעהופּעצער גבירים, שמייכל צו זיי, חנפע זיי, קריך זיי איט-
לעכן באַזונדער אין דער נשמה, גיב אכטונג, זיי זאָלן זיין צו-
פּרידן, חלילה נישט אָנרירן זיי אין כבוד...

איי, בלייבט דאָך אַ קשיא : מה נשתנה? — וואו שטייט
דאָס געשריבן, אז טביה באַדאַרף האָרעווען פון זייערטוועגן,
אויפּשטיין גאַנץ פרי, ווען גאָט אליין שלאָפט נאָך, וואָס איז?
בכדי זיי זאָלן האָבן פונקט צו דער קאווע אַ פּריש שטיקל
קעז און פּוטער? וואו שטייט דאָס געשריבן, אז איך בין

מהויב אויסגערופן ווערן צוליב א שיטערן קרופניק, א קאליש
מיט גרויפן, און זיי, די יעהופעצער נגידים, באדארפן אויס-
רוען די ביינער אויף די דאטשעם, נישט טאָן קיין האַנט אין
קאַלט וואסער און עסן דוקא געבראַטענע קאטשקעלעך, און
דוקא גוטע קנישעם, מלינצעם מיט ווערטומן? בין איך דען
נישט אזא ייד, ווי זיי? וואָלט דען נישט געווען קיין יושר,
כילעבן, אז טביה זאל זיך אוועקזעצן כאַטש איין זומער אויף
א דאטשע?

איי, וואו וועט מען נעמען קעז און פוטער?
ווער וועט מעלקן די בהמות?

— טאָקע זיי, די יעהופעצער סטיקראטן, מיין איך! ...
(היינטיקע קינדער)

געלט:

געלט איז א שחיטה פאר דער וועלט ...

(האַדל)

קאַפיטאַל:

ביי קארל מאַרקס אויף פאַפיר, ביי בראַדסקין אין
קאַסע ...

(שלום-עליכם בוך)

קבצן:

ווען גאָט זאָל ליב האָבן א קבצן, וואָלט א קבצן קיין
קבצן נישט געווען ...

(האַדל)

אַרעמעלייט:

פאַראַן א געמיינער מאן, און אן אַרעמאן, און געבעך אן
אַרעמאן, און א גרויסער אַרעמאן, און א געפאַלענער, א מסבל,

א סבצן, א דלות, א דלמן, אן עני, און אן עני ואכיון. איט-
לעכער פון די דאָזיקע אויסגערעכנטע נעמען ווערט ארויס-
גערעדט מיט אן אנדער מין ניגון... און פאַראַן נאָך א נאָ-
מען: א כתריאל אָדער כתריאליק.

(די שטאַט פון די קלוינע טענמשעלעך)

אַרעמאנס קינדער:

ביי אן אַרעמאן קינדער עסן, קיין עין-הרע, געשמאק
אלצדינג, וואָס מיניט זיי, און זענען קיינמאָל נישט זאָט,
כיוויים עס פון זיך זעלבסט. לאָזן זיי זיין געזונט, די קינדער
מיינע, אז זיי קומען פון חדר, קיין עין-הרע נישט, קיין ביז
אויג זאָל זיי נישט שאַרטן — איידער מיסקוט זיך אַרום,
שטארבט א ברויט און פון א טאַפ קאַרטאָפליעס בלייבט נישט
איבער, איר זאָלט זאָגן, אויף א רפואה! און קומט שבת מוז
מען אויסטיילן חלה, ווי לעקעך, און דאָס איבעריקע פאַר-
שליסן, וואָרעם סיוועט נישט בלייבן אויף מאָרגן קיין זכר
אפילו.

(גענדו)

שטודירן:

אַלע ווילן שטודירן. פּרעגט זיי: וואס שטודירן? ווער
שטודירן? זאָלן אזוי ציגן וויסן אין פּרעמדע גערטנער
שפּרינגען! אז בסך-הכל לאָזט מען זיי דאָך גאָרניט צו, ווי
זאָגט ער: אל תשלח ירך — א קאָמע פון דער פּוטער! ...
זאָלט איר זען פּונדעסטוועגן, ווי מ'לערנט! און ווער? באל-
מעלאַכישע קינדער. פון שניידערס, פון שוסטערס, גאָט זאָל
מיר העלפּן בכל אשר אפנה! מ'לאָזט זיך אוועק קיין יע-
הופּעץ, אָדער קיין אָדעס, מיוואַלגערט זיך אויס אויף אלע
בוידעמס, עסן עסט מען מכות מיט בכורות, און פאַרבייסן

פארבייכט מען מיט קדחת, גאנצע חדשים דורכאנאנד קוקט
מען נישט אָן קיין שטיקל פלייש אין די אויגן, מילייגט זיך
צונויף זעקס פארשויןדלעך אויף איין בולקע מיט א הערינג
און ושמתת בחגך — הוליע קבצן! ...

(חאָדל)

דלות :

דער דלות האָט שוין אזא טבע, אז קוים כאפט ער זיך
אריין צו איינעם, איז קודם-כל לייגט ער זיך ביי אים אויפן
קאפעליוש און אויף די שפיץ-שטיוול, און נאָכדעם פאר-
קלויבט ער זיך צו אים אין בייטל אריין, רייניקט-אויס פון
דאָרטן וואו ערנעץ א מטבע אן אלטע, אן אָפגעריבענע, לאָזט
איבער א צוויי קנעפלעך מיט א „רעצעפיס“ פון דער פאָסט
און רייבט אויס א לעכל, אז טאָמער וועט זיך מאַכן אמאָל אַ
מטבע, זאָל זי אויך ארויסקריכן.

(די פרוילעכע קאָמפאני)

אמאָל האָט זיך עם געוואלגערט אין מיסט, היינט ניט
עם אין סאָמעט ...

(שלום עליכם בוך)

שחאלץ-גרוב :

די שמאלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער ...
(היינטיקע קינדער)

נגידים :

אַ גביר, אז ער זאָגט נאָר א גוט וואָרט אליין, אָן געלט,
איז מען שוין צופרידן : „דער גביר האָט גערעדט, דער גביר
האָט געזאָגט, דער גביר האָט גענומען ביים שמש א שמעק

וועלט און מענטשן

טאכאקע און האָט א נים געמאָן, צו געזונט זאָל אים זיין,
צו לאנגע יאָר!"

(משוגעים)

נגידים מאכן זיך לוסטיס איבער אן אָרעמאן, א שלים-
מוזל, נאָכן עסן, אז ס'איז גוט אויפן הארצן און אין דרויסן
איז שיין און הייס און גרין, און ס'גלוסט זיך דרימלען ...
(חות)

מיר געוויינטלעכע כשר ודמס, זענען אלע מאָל זייער
נייגעריק צו וויסן דוקא ו ו א ס אין די הויכע פענצטער
טוט זיך, ווי אזוי לעבט מען ביי די נגידים, ווי אזוי עסט מען
דאָרט, ווי אזוי טרינקט מען? און א מיליאָנערסקעס ארים-
טאָקראטישע חתונה האָט פאר אונדז נאָר א באַזונדערן אינ-
טערעס, כאָטש אז מ'וויל שמועסן אין תוך אריין — וואס
האָבן מיר דערפון? גאָרנישט מיט גאָרנישט ...
(זומערדיקע ראַמאנען)

פאַראַן אלערליי נגידים. פאַראַן א נגיד, וואס עסט אויפן
שפיץ מעסער, ווי א פייגעלע, און פאַראַן, איך בעט איבער
אייער כבוד, נגידים חזירים, וואס וויפיל זיי עסן, איז זיי
קאַרן.
(דאָס גרויסע געווינס)

די נגידים זענען ניט קיין נאַראָנים. זיי האָבן ליב אלץ-
דינג אין דער וואָכן דאָס, וואָס מיר (קבצנים) האָבן ליב אום
שבת ...
(דער יום-טובדיקער צימעס)

דער נגיד האָט גליק צו אַלצדינג; לאַ-די וואס ער איז
רייך און קען זיך אָנטאָן „כל הפּאָרנעניגן“ אין דער וועלט,
איז ער תמיד צווישן אַ מחנה משרתים, וואָס זענען גרייט
אים צו באדינען אומזיסט, מיינענדיק, טאַמער וועט זיי עפעס
ארויסקומען א טובה דורך דעם. די נגידים, זעענדיק פאר
זיך אזוי פיל משרתים, מיינען, אז ס'קומט זיי, מ'זאָל זיי
באדינען איטלעכער באזונדער, מסתמא זענען זיי דאָס ווערט,
און דערפאר קוקן זיי אויף דעם גאנצן עולם אביסל פון דער
הויך, אזוי ווי ס'באדאַרף צו קוקן א פרייז אויף זיינע קנעכט.
(יאַסעלע סאַלאַווי)

אז מ'האָט געלט, איז מען דאָך אי קלוג, אי שיין, אי
מ'קען זינגען.

(עולם חבא)

עם האַרץ:

אַ גראַבן-יונג האָב איך פיינט, ווי חזיר! ביי מיר אַן
עם-הארץ איז ערגער טויזנט מאָל פון א הולטיי: איר מענט
איך גיין אָן א היטל און אפילו מיטן קאַפּ אראָפּ, מיט די פים
ארויף, אבי איר ווייסט וואָס רש"י מאכט, זענט איר שוין
פון מיינע לייט...

(האַדל)

מענטשן:

מענטשן זענען זיך טועה ניט דערפאר וואָס זיי ווייסן
ניט און דערפאר וואָס זיי מיינען אז זיי ווייסן, נאָר דערפאר
וואָס זיי מיינען אז יענע ווייסן ניט.
(יודישע פּאַלקס-ציוטונג)

א מענטש איז א טשיסמע בהמה. ער פארגעסט, אז ווי-
פיל ער זאל ניט לעבן, מוז ער אמאל שטארבן ...
(סביח פארט קיין א"י)

יעדער מענטש, וויפיל ער זאל ניט רעדן, מוז ער אמאל
אויפהערן ...
(צוויי שלחמנותן)

א לייטישער מענטש, א מענטש, א פיינער מענטש, א
געשטעלמער מענטש, א בארוטער מענטש, א מענטש, וואס
ס'הייסט — מענטש, וואָס מ'קען אויף אים זאָגן מענטש, מיט
איינעם וואָרט — א מענטש! ...
(סענדער בלאנק)

פאראן מענטשן אזעלכע, וואָס מ'קאָן זיי ניט באַדערן
בשום אופן. איר וואָלט זיי געבאָדערט — לאָזן זיי זיך ניט.
און פאראן ווידער מענטשן אזעלכע, וואָס איר קענט זיי
אַרויפקריכן גלייך אויפן קאָפּ, נישט מיט אמאָל, ביסלעכ-
ווייז: פריער אויפן שוים, דערנאָך אויפן קאָפּ און דערנאָך
מיט די טיפע קאלאָשן אין האַרצן אַריין אויף א גאַנצן ווינטער.
(א וואָרט פאר א וואָרט)

ס'איז אסך געזינטער, אז מען זאָגט אויף א מענטשן,
אז ער וואָלט געקענט זיין, איידער, אז ער איז שוין, וואָרעם
אז יענער איז שוין, איז ער שוין, און דער וואָס איז נאָך ניט,
קען נאָך זיין: ער האָט ביד, הייסט דאָס ...
(וועלוועל גאַמבעטא)

די וועלט האָט פיינט א מענטשן וואס שווייגט: די וועלט
האָט ליב א מענטשן וואס רעדט, בפרט אן אדוואָקאט באַ-

דערף זיך לאָזן ריידן. וואָס דארפט איר אן אדוואָקאט —
אפילו א דאָקטאָר, דאכט זיך אין פלוג, וואָס קערט זיך אָן א
צונג מיט א דאָקטאָר? פונדעסטוועגן איז אויך איינגענעמען,
אז ער לאָזט זיך ריידן...

(וועלוועל גאמבעמא)

נישטאָ קיין ערגערס אויף דער וועלט, ווי אז איר זידלט
א מענטשן, מאכט אים מיט דער בלאַטע גלייך, און ער
שווייגט. אין אייך ווערט די גאל צעפיקעט, און יענער זיצט
און שמייכלט...

(חנה)

פאראן אלערליי מענטשן אויף דער וועלט: פאראן א
מענטש א בהמה, פאראן א מענטש א פערד און פאראן א
מענטש א הונט, א מענטש א חזיר און פאראן א מענטש א
וואָרעם.

(קבר אבות)

א מענטש איז געגליכן צו א סטאָליאר: א סטאָליאר
לעבט און לעבט און שטארבט, און א מענטש לעבט און
שטארבט...

(א בוידעם)

אלע מענטשן ווערן איינגעטיילט אין צוויי קאטעגאָריעס:
פארקעם און פארקעם. האָט איר קיין געלט ניט, זענט איר
דאָך גלאַט א פארך; האָט איר געלט, — זענט איר אודאי א
פארך, וואָרעם אז ניט, וואָלט איר דאָך קיין געלט ניט גע-
האָט...

(די רויפע יידעלעך)

א מענטש קאן ווינציק-וואָס הנאה האָבן, אז מ'זאָל אים
נאָכגיין כסדר, אומעטום, פים-טריט, אָפּבלאָזן יעדן אָרט, וואו
ער שטעלט א פוס, ציילן זיינע טריט, אכטונג נעבן אויף יעדן
ביסן, אויף יעדן שלונג, הענגען איבער אים, ווען ער זיצט,
זיצן איבער אים, ווען ער שלאָפט — מיט איינעם וואָרט:
מ'זאָל האַלטן זיין לעבן אינגאנצן אין פרעמדע הענט און אים
ניט איבערלאָזן גאָרנישט...
(סעמעפּעניו)

מענטשן בכלל האָבן זיך ליב פון דער ווייטן.
(די ערשטע קאָמונע)

א מענטש וואס שטייט איינגעבויגן, אָדער אויסגעצויגן
ווי א סטרונע, דער וועט שטיין לאנג...
(יודישע פאָלקס-צוימונג)

א פּערד אויף פיר פים, ספּאַטיקעט זיך, ובפרט א מענטש
מיט איין צונג...
(דאָס גרויסע געווינס)

א היינטוועלטליקער לייטישער מענטש, אז ער טוט אן
עולה, באַהאַלט ער זיך ניט פאר קיינעם, און האָט קיין חרטה
ניט טאָמער ווייסט דערפון די גאנצע וועלט.
(יודישע פאָלקס-צוימונג)

א מענטש מאכט זיך גרויס זיין פארמעגן פונקט אויף
אזוי פיל, ווי ער פארקלענערט דאָס ביי יענעם...
(יודישע פאָלקס-צוימונג)

א ליבע :

אין שטוב איז געווען נאָר איין אסתר. זי איז געשטאַ-
נען ביים פריפעטשיק, צעליינט א פייער און געקאכט צי-
קאָריע אויף אָנבייסן. דערזענדיק יאָסעלען, האָט זי אַראָפּ-
געלאָזט די אַרבל, וואס זענען איר געווען פאַרקאַטשעט ביז
די עלנבונינגס, אַרויסבאַווייזנדיק אירע שיינע, ווייסע
הענט און דאָס פנים איז איר געווען פאַרפלאַמט פונעם פייער.
די האָר זענען איר געווען צעפלאַכטן, צעוואָרפן אויף די
אַסעלען און ווי ס'איז צונויפגענומען פון אונטן און אונטער-
געשטעקט מיט א האָרנאָדל און דאָס האָט איר צוגעגעבן נאָך
מער חן. דאָס ווייסע פאַרטיכל האָט אויף איר געשעמעריט,
צוגעבנדיק נאָך מער ליכטיקייט צו איר ליכטיק-שיינענדיק
פנים. די הענט האָט זי צונויפגעליינט אויפן האַרצן און
קוקנדיק אזוי פאַרטראכט אויפן פייער, האָט זי אויסגעהערט
יאָסעלעס רייד, וואס ער האָט גערעדט איבער איר נאָר אָן אַן
אויפהער. — — —

אַסתר האָט געפילט, אז ס'ברענט איר דאָס פנים, און
האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן. שפעטער, אז זייערע אויגן האָבן
זיך באַגענט, האָבן זיי זיך ביידע גאַנץ גוט פאַרשטאַנען,
שוין פאַרשפאָרט איבעריקע רייד.

(יאָסעלע סאלאוויי)

ווייבער :

ווייבער זענען דערויף באַשאַפן געוואָרן, אז זיי זאָלן וויי-
נען, ווען מיר ליגן שלאָף, און פרייען זיך און אַרומטאַנצן
אַרום אונדז, ווען מיר הויבן-אָן געזונט ווערן.
(סענדער בלאַנק)

א יידענע אז זי וויינט, מוז זי באלד אָנהויבן שנייצן די
נאָז; און א מאנסביל אז ער וויל אפילו וויינען, קאָן ער
מאָכן אזוי, אז מ'זאָל מיינען, אז ער לאַכט ...
(א וויגרישנע בילעט)

בעלצי :

אויגעלעך — שוואַרצע קארשן, בעקעלעך — רוימע
פֿלוימען, ציינדלעך — ווייסע פֿערעלעך, א נעזל — אויסגע-
מאָסט, א העלדזל — עלפנביין.
(מארינבאר)

א מיידל :

א פנימל — בלוט און מילך, בעקלעך צוויי — נאָך
פאמפעשקעלעך, אויגן — קארשן צוויי, האָר — זייד; ציין —
פערל, א האַלדז — אלבאסטער, א הענטל — אויף אויסצו-
קושן יעדעס גליד, דאָס אויבערשטע ליפל קוסט אַרויף, ווי ביי
א קליין סינר.
(יוסף)

א באַלעבאַסטע :

פון נאָרניט בראַקט זי לאַקשן, פון פינגער קאָכט זי זא-
מירקעס, מיט ניסים מאכט זי שבת און מיט בוכענצים לייגט
זי סינדער שלאָפן ...
(דאָס גרויסע געווינס)

וויין :

יעדער וויין, בשעת ער איז נאָך וויין, האָט ער אין זיך
אי א מתיקות, אי א זיסקייט, אי א ווייניגקייט. די מתיקות
גופא האָט אויך אין זיך א ווייניגקייט, און די ווייניגקייט האָט
אין זיך א זיסקייט ... יאָ, איז אז ס'קומט זיך צונויף די

זיסקייט פונעם ווייניגקייט און די ווייניגקייט פונעם זיסקייט,
קומט שוין דערפון ארויס א זים-ווייניגקייט אָדער א ווייניג-
זיסקייט. דערפאר קאָן עס שוין ניט האָבן אין זיך דאָס —
ממשות, דעם רעכטן, דעם שאַרפן שפּיץ פונעם ... איר פאר-
שמיט ?

(ארבע כוסות)

דער, וואס רעדט פון וויין, דער טרינקט ניט קיין וויין,
און דער, וואס טרינקט וויין, דער רעדט ניט פון וויין ...
(בלאָנדזענדע שטערן)

כבוד :

ווער ס'יאָגט זיך נאָך כבוד דער באקומט דעם כבוד,
און ווער ס'אנטלויפט פון כבוד, לָאָזט מען אים לויפן.
(יודישע פּאָלקס-ציוטונג)

חוסדים :

איינער מסרט דעם אנדערן דערפאר, וואס יענער האָט
ביי אים צוגענומען פרנסה, און איינער מסרט דעם אנדערן
צוליב דעם, ער זאָל ביי יענעם צונעמען פרנסה ... איינער
מסרט דעם אנדערן דערפאר, וואס יענעם איז צו גוט, און
איינער מסרט דעם אנדערן דערפאר, וואָס אים אליין איז נע-
בעך ניט גוט ... און ווידער איז פאַראַן אַזעלכער, וואָס
שרייבט אָן אויף יענעם א מסירהלע גלאַט אזוי, אָן א שום
סיבה און אָן א שום טעם, פון היימלעכקייטן וועגן : ער איז,
פאַרשטייט איר מיך, א בעלן אַנקוסן, וואָס וועט זיין דער-
פון ...

(וועלוול גאמבעמא)

קארטן:

אז איר ווילט שטודירן דעם מענטשנס כאראקטער, זאלט איר אייך צוקוקן, ווי ער שפילט אין קארטן. דער גאנצער היסרון איז נאָר, וואס ניט יעדער קען זיך איינהאלטן און צוקוקן, ווי יענער שפילט. דערזעט איר א קארט, אזוי נעמט אייך אָן א חשק איינצושמעלן אין קאָן. דער יצר-הרע פון קארטן איז געפערלעך.

(בלאָנדזענדע שמערן)

קיבעצן:

איבערוואַרפן זיך מיט שטעכווערטער, פירן רכילות אויפן אָרט, ריידן לשון-הרע אין די אויגן, איינעסן זיך אין די ביינער, אריינקריכן יענעם אין די גרנות, דערלאנגען ביז דער זיבעטער ריפ, דרעליווען אן אויער, טרעפן אין שווארצ-אַפּל, זאלצן אויף די וואונדן, טרויבערן די קישקעס, רייסן די הויט, טרענען די אָדערן, דערגיין די יאָרן, מאכן די עק-טיקע, באַגראָבן ניין איילן, מיט גוטן שלאָגן כפרות, קושנדיק ארויסנעמען די נשמה ...

(בלאָנדזענדע שמערן)

שווייגן:

אז דו שוויינסט זאָל דיין שווייגן זיין בעסער ווי נערעדט ...

(יודישע פּאַלקס-ציימונג)

„שטיל-לעבן“ :

אויף דער הוילער ערד, מיט שווארצן איבערנעדעקט,
לינט עפעס א זאך, אינמיטן קיילעכיק פארשפיצט. צוקאפנס,
ביי דער זאך, צאנקען צוויי ליכט, אריינגעשטעקט אין צוויי
פלעשלעך פון פארשידענער גרויס און פארשידענער פארב.
פון יענער זייט ליכט, אויף א בענקל, אינמיטן שטוב, זיצט
עפעס א ייד, א שמש, מיט א קאלטונגעוואטער באָרד און מיט
א צעפליקטער קאפאטע. ביי דער רעכטער זייט, ביי דער
וואנט, שטייען פאריתומט, איינס נעבן דאָס אנדערע, ווי א
צווילינג, א פאָר אַלטע טיפע צעריסענע גומענע קאלאָשן, און
אויפן ביישטידל פונעם איין-און-איינציקן פענצטער וואַלגערן
זיך א פאָר גרויסע שווארצע ברילן ...

(פונעם יאריד)

ווערטלעך

דער נגיד עסט נישט קיין רענדלעך, דער אַרעמאן עסט
נישט קיין שטיינער ... (היינטיקע קינדער)

אַרעם איז ניט רייך, קרום איז ניט גלייך ...
(דאָס גרויסע געווינס)

ס'איז ניטאָ קיין גלייכערס פון אַ קרומען לייטער און קיין
קרומערס פון אַ גלייך וואָרט ... (דאָס גרויסע געווינס)

נגידים בלאָזן זיך, דער אַרעמאן ווערט געשוואַלן ...
(שלום-עליכם בוך)

אַ קראַנקן פרעגט מען, אַ געזונטן ניט מען ...
(דאָס גרויסע געווינס)

אַ מלמד שמעקט מיט שדכנות, אַ באלטאָסקע מיט קצב,
אַ קרעמער מיט באַנקראַט, אַ באַנקיר מיט גנבה ...
(די פריילעכע קאַמפּאָניע)

ס'איז נאָר נישטאָ די מכה אויף דער וועלט, וואָס זאָל
זיך ניט פארהיילן, און אזא צרה וואָס מ'זאָל זי נישט פאַר-
געסן ... (חנה)

וואָס מער צרות — מער בטחון, וואָס מער קבצן — מער
האַמענונג... (א בוידעם)

א שיין פנים איז א האַלבער נדן...
(היונטיקע קינדער)

אז דאָס הארץ איז פול, גייען די אויגן אַריבער...
(דאָס גרויסע געווינס)

שכל און חרטה — קומען צו-שפעט...
(א בוידעם)

א קאָרגער מענטש און א פעטע קו ברענגען נוצן ערשט
נאָכן טויט... (שלום-עליכם בוך)

דער טאטע איז נאָכנישט געבאָרן געוואָרן, איז שוין דער
זון אויסגעוואקסן אויפן דאָך... (היונטיקע קינדער)

דאָס בעסטע מילכיקס איז א שטיקל פלויש...
(פינג און זיבעציק מויזנט)

אז מ'האַט מעכטער, פאַרגייט דער געלעכטער...
(דאָס גרויסע געווינס)

מ'דאַרף ניט זיין חויך, מ'זאָל זיין גרויס...
(שלום-עליכם בוך)

געווען שוין, געהאַט געלמ, געסאָנמ
זינגען — די אַלע זאכן טויגן אויף א כפרה...
(מעשיות פון מויזנט און איין נאָכט)

א משכון צו פארזעצן און א גביר זאל מען זיין ...
(דאָס גרויסע געווינס)

אז מי'עסט חזיר, לאָז כאַטש רינען איבער דער באָרד ...
(חיינטיקע קינדער)

דער ערלעכער טרעפט אויך אמאָל, אז ס'גיט אים ...
(יודישע פּאַלקס-ציומונג)

ווען דער פּיסק זאל ליגן אין דער ערד, וואָלט דער קאַפּ
געגאַנגען אין גאַלד ... (דאָס גרויסע געווינס)

אז ס'גיט ניט — מאַכט קמץ-בית — בע ...
(א בודעם)

וועלן זיין קליגער פון אַלע — איז די גרעסטע נאַ-
רישקייט ... (שלום-עליכם בוך)

אז מ'איז א פ ש ר רייך, איז מען געוויס קלוג ...
(דאָס גרויסע געווינס)

נישט קיין ימים צעטיילען די פעלקער, נאָר די פעלקער
צעטיילן די ימים ... (יודישע פּאַלקס-ציומונג)

יענעמס גוטס איז גרינג צו שאַצן; יעדן דאכט זיך, אז
יענעמס לייכט זיך, קומסט צו נאָענט, איז דאָס אַ מעשן
קנעפּל ... (דאָס גרויסע געווינס)

קליינע צרות איז אויגנטלעך א גאנץ גוטע זאך, נאָר פאַר
יענעם ... (יודישע פּאַלקס-ציומונג)

טייטש-זעך-מלך

א.

אבל וחפוי ראש — א צעבראָכענער, א צעברעקעלמער.
(טביה פֿאַרט קיין ארץ ישראל)

אַגיל ואשמח — צוגעשניטן און אויפגענייט.
(היינטיקע קינדער)

אָדם איז א מענטש און בראַנפן איז בראַנפן.
(היינטיקע קינדער)

אָדם א מענטש, צפור א פויגל, קאטשקע רוק זיך.
(האַדל)

אָדם יסודו מעפר וסופו לעפר — א מענטש איז שוואַך-
כער פון א פליג און שטאַרקער פון אייזן ... (האַדל)

אָדם יסודו מעפר — מ'איז דאָך נישט מער ווי א
מענטש. (א בוידעם)

אָדם כבהמה נדמה — א מענטש באַדאַרף אַרבעטן, האָ-
רעווען, פאַרשוואַרצט און אויסנעריסן ווערן צוליב דעם
שטיקל ברויט ... (תוה)

אָדם קרוב לעצמו — אַז מ'איז גוט פאַר יענעם, איז מען
שלעכט פאַר זיך ... (היינטיקע קינדער)

אהבתי — ער וויל זי, זי וויל אים ... (האַדל)

אהבתי כי ישמע לי — כ'האָב פּיינט אַזעלכע קאמאָ-
וועסלעך ... (דער פארכישופפער שניידער)

אולי ירחם — טאָמער פּאַרדין איך דאָ ...
(שביח דער מילכיקער)

אומר ואוכל — אויפגענייט און אויסגעפרעסט ...
(דאָס גרויסע געווינס)

אחרי ככלות הכל — עק וועלט ...
(דאָס גרויסע געווינס)

איזה לחיים ואיזה למות — מאכט רש"י: גאָט איז גאָט
און בראַנפן איז בראַנפן ... (דאָס גרויסע געווינס)

אין אומר ואין דברים — ער דערקענט מיך גאָרניט ...
(א בוידעם)

אין אסתר מגדת — מאכט זיך תמעוואַמע ...
(האָדל)

אין חדש תחת השמש — קיין חכמות גייען נישט אָן ...
(דער פארכישופפער שניידער)

אין לדבר סוף — אַ מעשה אָן אָן עק! ... (הוה)

אין לך אדם שאין לו פעקל — פון וואָס מי'אָל נישט
רעדן, אויפן טויט מוז מען ארויף ...
(דער פארכישופפער שניידער)

אין קול ואין כסף — נישטאָ ניט קיין בריוו, ניט קיין
ידיעה ... (האָדל)

אין קוצים בפרוצים — פאַרן עסן גייט קיין טאַנץ ניט ...
(דער פארכישופפער שניידער)

אין קמה אין תורה — אז מ'שמירט ניט פאָרט מען
ניט... (חאָדל)

איש כמתנת ידו — איטלעכער דאַרף זוכן זיין גלייכן...
(חזה)

איש לפעלו ואדם לעבודתו — דער שניידער צו דער
שער און דער שוסטער צום וואַרשטאַט... (חזה)

אל האָרץ אשר אראך — וואוהין די אויגן וועלן דיך
טראַגן... (לדלד)

אל הארץ אשר אראך — נא ווסיע טשעטירע סטאַ-
רעני... (לדלד)

אל רחום וחנון — ער ווייסט וואָס ער טוט...
(טביה דער מילכיסקער)

אל תבטחו בנדיבים — קריכט ניט אין פייער אריין!
(יקנהז)

אל תהי בז לכל בשר — אז מ'עסט ניט קיין קנאַבל,
הערט זיך ניט נאָך... (א נשרף)

אל תסתכל בגלעזל, אלץ בבלעשל...
(דער פארכישופטער שניידער)

אל תסתכל בקנסן — קוקט ניט וואָס אַ ייד נייט אין אַ
נייער קאפּאַטע... (טביה פאָרט קיין א"י)

אל תסתכל בקנסן — קוק ניט, חכם איינער, אהין, וואו
מ'דאַרף ניט... (חזה)

אל תפל דבר — כאטא פאָקרישקע... (יקנה"ז)

אל תפתח פה לשטן — ניט דערהארן וועלן דאָס מיינע
שונאים... (חזה)

אל תקשו לבבכם — ארויסגעוואָרפן מין טרחה ...
(דער פארכישומסער שניידער)

אל תשלח ירך — א קאַטע פון דער פוטער! ...
(חאַדל)

אל תתהלל ביום מחר — א מענטש טראכט און גאַט
לאַכט ... (א בוידעם)

אם אין אני לי מי לי — איך בין ניט איך, דו ביזסט
ניט דו ... (טביה פאַרט קיין א"י)

אם אין קמה אין תורה — אז מ'עט מכות עסן, וועט
מען קדחת קעגען ... (טביה דער מילכיקער)

אם אין קמה אין תורה — די תורה ליגט אין קאַסטן
און חכמה — אין קעשענע ... (היינטיקע קינדער)

אם ככנים אם כעבדים — ווי מיט קינדער אזוי אָן
קינדער ... (טביה פאַרט קיין א"י)

א מכה בחברותא — וואָס גאַט ניט אבי אין איינעם ...
(דאָס נייע כתרילעווקע)

אני לדודי ודודי לי — איך בין דיינע און דו ביזסט
מיינער ... (היינטיקע קינדער)

אנשי שלומנו — פון די שוואַרצע פינטעלעך! ...
(וחלקות)

אָסור לרחם — נישט ווערט, וואָס די ערד טראַגט מיך!
(חוח)

אסקאקורדע דמאסקאנתאָ דקארנאָסע דפארשמאַכטע ...
(טביה דער מילכיקער)

אש להבה — שוועבל און פעך ... (האָדל)
 אשרי האיש אשר לא הלך — וואויל איז דעם מענטשן,
 וואָס גייט ניט צופום ... (מתושלה)
 אשרי יושבי — אז וואויל און אז גוט איז דעם, וואָס
 קען ... (וחלקנות)
 אתה בחרתנו מכל העמים — מ'האָט אונדז ליב
 אומעמום ... (טביה דער מילכיקער)
 אתה בחרתנו — ניט אומזיסט איז אונדז די וועלט
 מקנא ... (דאָס גרויסע געווינגס)
 אתה יצרת — דו האָסט, נאָט באשאפן, עולם
 — דיין וועלט, מקדם — אויף יענער זייט שטאַט;
 בחרת בנו — און אונדז יידעלעך האָסטו אויסדערוויילט
 מיר זאָלן זיצן אין ענגשאפט, קאָפּ-אויף-קאָפּ אין א דערשטי-
 קעניש; ואתן לנו — און דו האָסט אונדז געמאָן
 געבן: צרות מיט ווייטיקן, מיט דלות, קדחת מיט רביעית
 האָסטו אונדז געגעבן ברחמיך הרבים ...
 (דער פארכישופטער שניידער)

ב.

באו מים עד נפש — דערלאנגט אין ביין אריין ...
 (האָדל)
 באו מים עד נפש — ערגער קען שוין ניט זיין ...
 בגדלותי — אין די פעדערן ... (לך-לך)
 בגפו יבוא בגפו יצא — אז מ'לויגט אריין קרענק נעמט
 מען ארויס קדחת ... (א בידעם)

בנפו יבוא בנפו יצא — איטלעכער שפילט זיך, ווי ער
פארשטייט ... (יקנה"ז)

בנפו יבוא בנפו יצא — נעווען אן אַרעמאן און ארויס
אן אביון ... (א נשרף)

בור כרה ויחפרהו — כטאָ יאַמאָ קאַפּאַיע, טאָי סאַם
אופאַדאָיע ... (יקנה"ז)

בור כרה ויחפרהו — ס'וועט א רוח אין זייער פאָטער
און מוטער אַרײַן ... (דער פאַרכישופּטער שניידער)

בזיעת אפיק תאכל לחם — דאָס שטיקל ברויט דארף
סען פאַרהאַרעווען, אומזיסט גיט קיינער ניט ...
(טביה דער מילכיקער)

בחור כהלכה — א יונג מיט אַ קאמוזיל און מיט סקרײַפּ-
קעס, טשאַקנדיק און קנאַקנדיק ...
(דער פאַרכישופּטער שניידער)

בחרבי וקשתי — ווי די מאמע האָט מיך געהאַט ...
(א נשרף)

ביום ההוא אבדו עשתונותיו — מ'איז דעמאָלט געבליבן
אן הויזן ... (יקנה"ז)

בימנך נצח — מיטן קאַפּ אין דער ערד ...

בלא חרטה ובלא דריי — א גאַנג זאָל זיין א גאַנג ...
(הנוכה געלט)

בכל לבבך ובכל נפשך — עסטו ברויט, דארפסטו וויסן
פאַרוואָס ... (האַדל)

במקום שאין איש — איז הערינג פיש ...
(דאָס גרויסע געווינס)

בנים גדלתי ורוממתי — האָרעווע פון קינדער וועגן,
שלאָג זיך קאָפּ אין דער וואַנט, והם פשעו בי — זאָגן זיי, אז
(היינטיקע קינדער) זיי פארשטייען בעסער . . .

בסוסים וגמלים — אויף שיסל און אויף טעלער . . .
(היינטיקע קינדער)

בעל כרחך אתה חי — איבער נויט שלעפסטו אויף זיך
דעם גלות, מענסט יאָ וועלן, ניט וועלן, מ'פרעגט ביי דיר קיין
דער פארכישופטער שניידער) עצות נישט . . .

בעל כרחך אתה חי — א מענש נעמט זיך ניט אליין,
און אז מ'נעמט, ניט מען איבער די הענט . . .
(לד-לך)

בעל כרחך אתה חי — מיט געוואלד לעבסטו און מיט
געוואלד צערייסטו א פאָר שטיוול . . . (א בוידעם)

ברוכים הבאים — מיטן גרעסטן כבוד . . .

ברוך שלא עשני אשה — א יידענע בלייבט א יידענע . . .
(היינטיקע קינדער)

ברכב ובסוסים — אויף שיסל און אויף טעלער . . .
(דער פארכישופטער שניידער)

בשגנה — אויף א געלעכטער . . .

בשכנו ובפיצקנו — אנדערגעלייגט און אָפּגע-
שמיסן! . . . (יקנה"ז)

בשם אלקי ישראל — מיטן קאָפּ אין דער ערד . . .

בשם אלקי ישראל — צו אַלדע שוואַרצע יאָר!
(דאָס גרויסע געווינס)

ג.

נר גדוד ינודנו — אז מ'שערט די שאַף, צימערן די
לעמעלעך ... (יקנח"ז)

גם זו לטובה — גוט וואס כ'האָב כאַטש סינדער, אַג-
דערע האָבן דאָס אויך ניט ...
(מביה דער מילכיקער)

גם זו לטובה — מסתמא הייסט גאָט אזוי ...
(דאָס גרויסע געווינס)

גם זו לטובה — ס'קען זיין ערגער, בעסער האָט קיין
שיעור נישט ...

(האָדל)
גם לי גם לך — נישט מיר, נישט דיר ...
(די יורשים)

ד.

דברים כרורים — קורצע דבורים ...
(חוח)

ה.

הבא להרנך, שמארגהו נאזאד — האָסט געכאָפט א
פאָטש, שמעק אָפּ צוויי צוריק ... (יקנח"ז)

הבה נתחכמה — לאָמיר אים דורכברעכן די ביינער ...

הבל הבלים — אַ נאַרישע וועלט און אַ פאַלשע, און
געזונט און פארנעניגן זאָל מען זוכן אין שיסל ...
(אַ בוידעם)

הודו להי כי טוב — ווי אזוי גאָט פירט אזוי איז גוט ...
(חוח)

הזורעים בדמעה ברנה יקצרו — בעסער פריער בא-
(א בוידעם) ... וואָרנט, איידער נאָכדעם באַוויינט.

החיים והמות ביד הלשון — אז גאָט וויל שטראַפֿן אַ
מענטשן, נעמט דאָס אָפּ ביי אים דעם שכל ...
(א בוידעם)

החיים והמות ביד הלשון — מיט איין וואָרט קען מען
מען אמאָל קאַליע מאַכן אזויפיל, וואָס איר וועט דערנאָך
ניט פאַרריכטן מיט קיין צען טויזנט ווערטער ...
(כתרילעווקער נשרפים)

החלות לנפול — ביסט געווען אַ סבצן און וועסט
בלייבן אַ סבצן ... (דאָס גרויסע געווינס)

החלות לנפול נפול תפול — איר האָט אָנגעהויבן ניסן,
ניסט שוין אָן נאָך אביסל באַאַנפן ...
(דער פארכישופטער שניידער)

החלות לנפול — אז ס'האָט זיך שוין אזוי געמאכט, איז
נפל תפול — לאַז זיך עס גיין ווי ס'גייט זיך ...
(א נשרף)

היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרנט ...
(דער פארכישופטער שניידער)

הכל הבל — געלט איז קיילעכדיק ...
(א בוידעם)

הכל הבל — קרעפֿלעך עסן קען אויך נמאס ווערן ...
(היינטיקע קינדער)

הלך לעולמו — ער איז שוין לאַנג אין אַמעריקע ...
(מיליאָנען)

הלך לעולמא — פּישי פּראָפּאלאַ! (יקנח"ו)

הלך לעולמו — פּאַר ווייטער! (חיונטיקע קינדער)

הלך לעולמו — שפּאַן, ברודער, שפּאַן... (דער פּאַרכישופּטער שניידער)

הלך משה מרדכי — פּאַשאַל אָן אַ זיי-געזונט אהיים... (חוח)

הלעיטנו-נאָ מן האדום האדום הזה — גיסט אָן, זייט מוחל, פון יענעם גרינעם פּלעשל... (דער פּאַרכישופּטער שניידער)

המבריל בין קודש לחול — דער וואָס האָט די קליין-גערס, דעם איז וואויל... (דאָס גרויסע געווינס)

המבלי אין קברים במצרים — קאַרג „אַבסמטשעסטוועס“ פּאַראַן ביי אונדז... (דער פּאַרכישופּטער שניידער)

המשפּילי לראות בשמים ובארץ — אין דער ערד מיט די פּאַסטאָראַנקעס... (לך-לך)

הנה זה באָ! מאכט רש"י: טשאַרט לעדאַשמע נע וויזמע... (מביה דער מילכיקער)

הנשמה לך — די וועלט איז אויך אַ וועלט... (חיונטיקע קינדער)

הנפש קח לך והרכוש תן לי — נעמט אייך דעם נפש און מיר גיט אַביסל בראַנפן... (דער פּאַרכישופּטער שניידער)

ה' נתן ה' לקח — א ווייב איז א נאָטס זאך...
ה' נתן ה' לקח — מיר זענען ניט די ערשטע, מיר זענען
ניט די לעצטע... (חות)

ה' נתן ה' לקח — ניע בילאָ און מיסיטא הראָשי אי ניע
בודע! (פינף און זיבעציק סוויזנט)

הרי אני כבן שבעים — נאָך גאנץ ווייט צו זיכציק...
(לך-לך)

השלך על ה' — פארלאָן דורך נאָר אויף נאָט, ער וועט
שוין מאכן אזוי, אז דו זאָלסט ליגן טיף ניין איילן, אין
דער ערד, באַסן בייגל און נאָך זאָגן: גם זו לטובה!...
(שפּרינצע)

השמים שמים לה' — ס'איז א הימל פון נאָט...
(שפּרינצע)

1.

ואתא שונרא ואכלה לגדיא — ניע מאלאָ באַבע כלאָ-
פאָמע קופילע סאָבי קאָניא...
(דער פארכישופטער שניידער)

והילך איננו — כ'זע אים ניט...
(א בוידעם)

והשתיה כדת — אלצדינג דאָרף זיין באַטראַכט...
(היינטיקע קינדער)

וחי אחיך עמך, מאכט רש"י: נעכאי סאָבאקי ניע
ברעשי... (לשנה טובה)

ויאכלו — מאכט רש"י: ווי נאָט האָט געבאָטן...
(א בוידעם)

ויאכלו — מ'האָט געקנאָקט ווי די היישעריקן ...
(דאָס גרויסע געווינגס)

ויבוא המן — מאכט רש"י: אז מ'קוקט ארום אויף
משיחן, קומט דער אוראטניק ... (לד-לך)

ויבוא המן — מאכט רש"י: דער רוח האָט אים גע-
בראכט צו טראָגן ... (שווער צו זיין אַ ייד)

וידבר על העצים ועל האבנים — מאכט רש"י: רערט
צו דעם לאָמפּ ... (יקנח"ז)

ויהי ערב ויהי בקר — געווען איז דאָס צווישן טאָג און
נאַכט ... (האָדל)

וימת משה — געשטאַרבן מאָטל ... (לד-לך)

וינצלו את מצרים — אויסגעפאַרקויפט אַלצדינג ...
(טביח דער מילכיקער)

ודע מה שתשיב — אַז וואויל איז דעם וואָס ווייסט ...
(וחלקקות)

ויסעו ויחנו — וואו געטאַגט, דאָרט ניט גענעכטיקט ...
(וחלקקות)

ויסעו ויחנו — טודא אי נאזאד ...
(טביח פאַרש קיין א"י)

ויסעו ויחנו — פאָר דו צו מיר, וועל איך פאַרן צו
דיר ... (שפּרינצע)

ויסעו מרפידים — און מיר זענען אוועק מיטן וואַלד
גלייך אונדזער וועג ... (דאָס גרויסע געווינגס)

וישכחהו — מאבט רש"י: ניע בולאָ ניקאָלע או
מיקאָלע... (טביה דער מילכיקער)

ומקדים רחמים לרוגז — ער שיקט צו די רפואה פאר
דער מכה... (טוביה פאָרט קיין א"י)

ושמחת בחגך — הוליע קבצן!
(האָדל)

ושם נאמר — רוף מיד קנאָקניסל...
(טביה דער מילכיקער)

ותלמוד תורה כנגד כולם — אָביסל מהיכא תיתי איז
בילכער פון אלץ... (דער פארכישופטער שניידער)

ויתרוצו הכנים — די טעכטער זענען אונטערגע-
וואָסן... (טביה דער מילכיקער)

ז.

זה חלקי מכל עמלי — אָט אזוי ראנקסטו מיר אָפּ פאר
מיין סלזשבע... (טביה פאָרט קיין א"י)

זן ומפרנס לכל — פירט דאָס וועלמל קלוג מיט שכל...
(דאָס גרויסע געווינס)

ח.

חדש ימינו כקדם — דער אייגענער שלים-מול וואָס
פריער... (חוח)

חדש ימינו כקדם — ניע בולאָ או מיקיטע הראָשי איז
ניע בודע... (וחלקקוח)

חלום חלמתי ואיני יודע — וואָס ס'האָט זיך מיר גע-
חלומט יענע נאכט און היינטיקע נאכט...
(טביה פאַרש קיין א"י)

חנם אין כסף — טרוקן אָן פעטש...
(דער פארכישופמער שניידער)

מ.

טורף בטורף — א מענטש מיט א מענטשן...
(טביה פאַרש קיין א"י)

י.

יאָה עניותאָ לישראל — גאָט אליין האָט אויך פיינט א
קבצן... (האָדל)

יאָה עניותא לישראל — כמשערעוויטשקע קראַסנע
לדיווקע כיווראָ... (דער פארכישופמער שניידער)

יאק יצר-הרע נאפאדי, טאָ תקיעת-כה גיע פאַמאָזשע...
(יקנה"ז)

יבוא יונה — ס'וועט קומען אויף זיי א צייט...
(דער פארכישופמער שניידער)

יגיע כפיך כי תאכל — אז דו וועסט ניט האָרעווען —
וועסטו נישט עסן... (חנה)

ידע שור קונהו — א סקאָמינע פילט, אז מ'האלט דאָס
ביים פאַרקויפן... (טביה פאַרש קיין א"י)

יהללך זר — גוטע סחורה לויבט זיך אַליין...
(א בוידעם)

יודע נגן — סארשטייט אין די קליינע אותיותלעך ...
(האָדל)

יודע צדיק נמש בהמתו — נישט טביחם פערד גייט אויף
מלחמה ... (טביח פאַרט קיין א"י)

יומם וליילה על התורה ועל העבודה — אויף דער נאָדל
מיטן פאָדעם און געטשאַבעט מחילה תחתונים ...
(לדילך)

יעלה ויצמה — זאָל ער גיין, זאָל ער לויפן ...
(אין שטורם)

ירגזן — גאנץ ברייטלעך ...
(דער פארכישופמער שניידער)

ב.

כאור — דעמאָלט ווען גאָט אליין שלאָפט נאָך ...
כאשר אבדתי אבדתי — געווען א שלים-מזל און א
שלים-מזל וועל איך שוין שטארבן ... (לדילך)

כאשר אהבתי — אזוי ווי איר האָט ליב ...
(לדילך)

כבר את אביך — מיפאָלגט נישט אַ טאַטן, גייען זיי
אליין צום שווארצן יאָר און מאכן א תל פון טאַטע-מאַמע ...
כבדהו וחשדהו — ניע וויר סאַבאַקע ...
(האָדל)

כדבעי — ווי גאָט האָט געבאַטן ...
(א נשרף)

כולו מוקשה — דער פסוק איז רעכט אַרום און אַרום ...
(טביח פאַרט קיין א"י)

כולם אהובים, כולם ברורים — אז נאָט גיט מיטן לעפל,
ניבן לייט מיטן שעפל... (א בוידעם)

כולם אהובים, כולם ברורים — אלע וויבער זענען
אויף איין שניט... (דער פארכישופמער שניידער)

כולם ברורים — ריינע דבורים... (יקנה"ז)

כולנו חכמים — אלע ווילן לערנען... (האָרל)

כולנו נבונים — אלע ווילן שטודירן...
(האָרל)

כתומר ביד היוצר — ווי א פערדל אין א וואָגן.
ברצותו מקצר וברצונו ממצר, וויל ער — גייט ער, וויל ער —
שטייט ער... (מען איז זיך מוחל)

כי אדם אני ולא פארך — כ'בין דאָך עפעס נישט סיין
יינגעלע... (דער פארכישופמער שניידער)

כי במקלי עברתי את הירדן — מאכט רש"י: געקומען
מיטן בייטשעל און אוועק מיטן בייטשעל...
(טביח דער מילכיקער)

כי טובת מראה היא — שיינט ווי א שטיק נאָלד...
(האָרל)

כי יבער כמעט אפו — וועט דיר אראָפּ די נאָז...
כי לא נאה כי לא יאה — ווי מ'בעט זיך, אזוי שלאָפּט

מען...

ככתוב — ווי נאָט האָט געבאָטן...
(היינטיקע קינדער)

כל דכמין ייתי ויצרך — פארן עסן גייט קיין טאנץ
נישט... (א בוידעם)

כל האדם כוזב — איטלעכער האָט זיך זיינע מכות...
(א בוידעם)

כל האדם כוזב — וואו ערגעץ א צרה דארף עס טרעמן
מיך... (דער פארכישופמער שניידער)

כל האדם כוזב — ניטאָ קיין אמת אויף דער וועלט...
(חיינטיקע קינדער)

כלהוך חשור — ס'איז נאָך געווען טונקל...
(חיינטיקע קינדער)

כל עורב למינחו — איטלעכער וועט בלייבן ביי זיין
משוגעת... (מביח דער מילכיקער)

כל עורב למינחו — איטלעכער טרינקער געפינט זיך
זיין וויין... (די פרוילעכע קאמפאניע)

כל עורב למינחו — איטלעכער צו זיינעם...
(דאָס גרויסע געווינס)

כמה לקו במצרים — וויפיל האָב איך געדארפט משלם
זיין... (דער פארכישופמער שניידער)

כסף וזהב זענען טייערע ממזרים... (מטהר חזירים).
(בלאָנדזענדע שטערן)

כסף וזהב מעשי ידי אדם — געלט באַגראַבט אַ
מענטשן... (שפּרינצע)

כעם איז עבודה-זרה — אזוי ווי די עבודה-זרה העלמט
אזוי העלמט כעם...

כצינה רצון תעטרנו — מיט א דישל אין האלדז
צריין ...

כרחם אָב על בנים — א פאָטער בלייבט אַ פאָטער ...
(האָדל)

כרחם אב על בנים — נישטאָ קיין שלעכט קינד ביי אַ
טאטן ... (הוה)

כשושנה בין תחוחים — ווי אַ פינפטע ראָד צום
נואָגן ... (שפּרינגע)

5.

לא אמות כי אחיה — אז ס'איז נישט באַשערט שטאַרבן,
שטאַרבט מען ניט ... (הוה)

לא אמר כלום — האָט קלים גאָרניט געזאָגט ...
(טביה דער מיליכיקער)

לא בשמים ולא בארץ — ניט קיין סחורה, ניט קיין
געלט, נאָר גלאַט אזוי צרות ... (אַ בוידעם)

לא בשמים ולא בארץ — נישט אַהין, נישט אַהער ...
(האָדל)

לא בשמים ולא בארץ — ס'הויבט זיך גאָרניט אָן ...
(טביה פאַרט קיין א"י)

לא בשמים ולא בארץ — צווישן הימל און ערד און
טעלעפעטשעט מיט די רגלים ...

לא דובים ולא יער — ניט קיין וואַלד, ניט קיין בוי-
מער, ניט קיין טייך ... (מיליאָנען)

לאו עכברא גנב — נישט דאָס וועקסל צאָלט, דער
מענטש צאָלט... (א בוידעם)

לאו כל האדם כוזב — נישט אימלעכער איז דערויף אַ
מבין... (דער פארבישופטער שניידער)

לא יחרץ כלב לשונו — נעכיי סאָבאקע דאָראָם נייע
פרעשע — זאָל אַ הונט ניט בילן אומזיסט...
(חוח)

לא לחכמים לחם — אלע קענערס ניין אָן שטיוול...
(נחת פון קינדער)

לא היה ולא נברא — דאָס איז געווען אמאָל, נישט
היינט... (יקנה"ז)

לא מעוקצך ולא מדובשך — זייט מיר ניט קיין פעטער
און זייט מיר ניט קיין שטיוול...
(נישמאָ קיין ניים)

לא מעוקצך ולא מדובשך — נישט קיין געלט, נישט
קיין געזונט, נישט קיין לייב און לעבן...
(היינטיקע קינדער)

לא מעוקצך ולא מדובשך — קריך מיר נישט אויפן
בוידעם און דאָס מיר נישט אויפן לייטער...
(בלאָנדזענדע שטערן)

לא מעוקצך ולא מדוקצך — כ׳בין איך מוחל דעם
כבוד, כ׳וויל נישט קיין פעטש...
(דער פארבישופטער שניידער)

לא פיראלתי — האָב איך ניט געטאָנצט מיטן בער...
(יקנה"ז)

להושיבי עם נדיבים — זיך טוישן מיט די מיליאָנטשי-
קעס ... (מביה פאַרמ קיין א"י)

לי הכסף ולי הזהב — געלט איז בלאָטע...
(א בוידעם)

לי הכסף ולי הזהב — מיין געלט — אייער סחורה...
(דער פארכישופטער שניידער)

לי השמים ולי האָרץ — יידן און גוים אלע גלייך...
(מביה דער מילכיִקער)

כל זמן — ווען מ'דארף ריידן געשעפט, איז געשעפט...
(שפרינצע)

כל זמן — יעדער זאך איז ביז א צייט...

לך לך מארצך — קריך אין זאק אריין, האָב חתונה,
האָב סינדער און ווער פאַרשוואַרצט אויף דייע זאָר און
טעג, כי לכך נוצרת... (דער פארכישופטער שניידער)

למה הרעת לעם הזה — וואָס קוקט איר מיך אָן ווי אַ
בייזן מאַרשעליק? ... (דער פארכישופטער שניידער)

למה זה אנכי — וואָס דארפסטו זיך מישן? ...
(מביה פאַרמ קיין א"י)

למה זה אָנכי — מאכט רש"י: שאַ מיני מיקיטא זא
משולאָוויק! ... (אין שמורם)

למה רגשו גוים — וואָס האָט איר זיך צוערעדט פון
עסעניש...

למה רגשו גוים — וואָס טויג אייך אַ יידיש וואָרט! ...
(דער פארכישופטער שניידער)

למנצח על חגיתית — אז סינייט — לויפט עם ...
(דאָס גרויסע געווינגס)

לנכרי תשיך — מיט פאָליצי דארף מען וויסן, ווי אזוי
צו האַנדלען ... (שביח פאָרט קיין א"י)

מ.

מאין באת ולאן אתה הולך — ווער ביסטו און ווער איז
ער ? ... (חנה)

מה אנו ומה חיינו — וואָס זאָלן מיר מאַכן ? ...
(דער פארכיטונפער שניידער)

מה אנו ומה חיינו — ווער בין איך אזוינס, וואָס דו
טראַנסט מיך אויפן קאָפּ כסדר ... (חנה)

מה יקר — וואָס וועסטו האָבן דערפאר ? ...
(דאָס גרויסע געווינגס)

מה נשתנה — ווי קום איך צו אים ? איז דער תירוץ —
עבדים היינו — ס'איז אזוי באַשערט ...
(א בוידעם)

מזנכתא דחזירתא לא מאכאנתא שטריימילותא ...
(שביח פאָרט קיין א"י)

מי באש ומי במים — ווער ס'פאָרט און ווער ס'נייט
צופום ... (בלאָנדזענדע שטערן)

מי באש ומי במים — פאר פייער און פאר וואַסער ...
(האַדל)

מי ברכב ומי בסוסים — ווער ס'פאָרט, און ווער ס'נייט
צופום ... (שביח דער מילכיקער)

מי ברעש ומי במנפה — אז ס'איז באשערט צו מוטשען
זיך — שענקט גאָט דאָס לעבן ...
(נישטאָ קיין גיים)

מי ברעש ומי במנפה — אמאָל אזוי, אמאָל אזוי, אבי
מ'איז געזונט, ככתוב, ווי אין פסוק שטייט געשריבן:
אסקאקורדע דבארבאנטע דפארשמאָכטע דמארנאָמע ...
(דער פארבישוּפּטער שניידער)

מי ומי ההולכים — ווער זאָל שפּילן ...

מי ירום ומי ישפל — ווער ס'פאָרט און ווער ס'גייט
צופום ...
(דאָס גרויסע געווינס)

מכל חבא לירי — וואָס ס'איז מיר געקומען אין מויל
צריין ...
(אין שטורם)

מכלכל חיים בחסד — ווער דער דאָ טוט טאָן שפּייזן
אלע זיינע באשעפענישן, ומקיים אמונתו לישיני עפר — אפילו
די וואָס ליגן אין דער ערד און באַקן בייגל ...
(דאָס גרויסע געווינס)

מן השפה ולחוץ — פון דער סקאָווערדע גלייך אין מויל
צריין ...
(שפּרינצע)

מקימי מעפר דל — אז גאָט העלפט דעם אָרעמאָן,
פּאשפות ירים אביון — איז אים גאָרניט צו דערקענען ...
(טביה פאָרט קיין א"י)

משל כחרם חנשבר — די גאנצע וועלט איז א חלום ...
(א בוידעם)

משנה מקום משנה פלעצל ...

ג.

נותן בצימבל, הולך בטענצל ...

נקי — ריין ווי א טעלער ...

(די פריילעכע קאמפאני)

נשים דעתן קלות — ווייבער זענען גענרז ...

(דער פארכישופמער שניידער)

נשמת כל חי — אויך א באשעפעניש ביי גאט ...

(דאס גרויסע געווינס)

נתן מעות לקח קמח — וואשי הראשי, נאשי טאָוואַר ...

ד.

סלחתי כדברייך — לאַז זיין מיט גליק ...

(חיינטיקע קינדער)

ע.

עבדים היינו — דארויף זענען מיר דאך עפעס שטיקלעך

יידן אויף דער וועלט ... (דאס גרויסע געווינס)

עד חצי המלכות — דאָס טעלערל פון הימל ...

עד כאן אומרים בשבת הגדול — ס'זאָל זיין היינטיקס

מאָל גענוג ... (מות)

עוד היום גדול — דער טאָג שטייט ניט! ...

(דער פארכישופמער שניידער)

עולים וירדים — אז מ'שמירט פאָרט מען ...

(צ' בוידעם)

עולים וירדים — ארויף און אַראָפּ ...

(לדלד)

עולם כמנהגו — די וועלט בלויבט ניט שטיין ...
(תוח)

עולם כמנהגו — לאַז זיך מיט זיי נאָט רעכענען ...
(א נשרף)

עזוב תעזוב — דארפסט אים נישט פאַרלאָזן ...
(האַרל)

עזים תעשה לך — ציגן זאָלסטו קויפן ...
(דער פארכישופטער שניידער)

עין תחת עין — א פאַטש פאַר א פאַטש ...
(האַרל)

על הראשונים ועל האחרונים — וואָס איך האָב גערעדט
און וואָס איר האָט גערעדט ...
(דער פארכישופטער שניידער)

על התורה ועל העבודה — אויף דער נאָרל מיטן
פאָדעם און געטשאָבעט, מחילה, תחתונים ...
(לדלך)

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון — א גוטער מאָרגן
זאָל אייך זיין רבי מיט אייערע תלמידים ...
(דער פארכישופטער שניידער)

על ישראל ועל רבנן — ס'זאָל א רוח אין זייער טאַטן
אריין, אונדזערע יידלעך מיט אונדזערע קאזיאָנע רבנים ...

על כל דברי שירות ותשבחות — אויף יעדן טריט ...
(האַרל)

על כן יאבדו דרך — האַלט איין דעם וואָגן ...

עמאָ פּוּזאָ — מיט אַ יידן איז נאָר גוט קוגל עסן, דאָוו-
נען פון איין סידור, און ליגן אויף איין בית-הקברות ...

עמך — שער און אייזן אונדזער פּאָלק ...
(דער פּאַרכישופּטער שניידער)

עני חשוב כמת — אָן פינגער קען מען קיין פייג ניט
שטעלן ... (דער פּאַרכישופּטער שניידער)

עני חשוב כמת — ניטאָ פּאַפּע, גיי לילע ...
(דער פּאַרכישופּטער שניידער)

עקודים נקודים וברודים — אַ מכה אויף אַ מכה און
אויף דער מכה אַ בלאָטער ... (א בוידעם)

עקודים, נקודים וברודים — פּראָסטע מענטשן, באל-
מעלאַכעס און באלעבאטיס ... (האַדל)

פ.

פשוט נבלה ואל תצטרך — אַ קניפּ אין באַק די פּאַרב
זאָל שטיין ... (אַ נשרף)

צ.

צדקת כדברך — איר האָט היינטיקס מאָל דוקא ניט
געטראָפּן ... (דער פּאַרכישופּטער שניידער)

צהלה ושמחה — הוליע קבצן ...
(היינטיקע קינדער)

צעקה הנערה — שריי צוזעצטערהייט ...
(אַ בוידעם)

צער גידול בנים — פון קינדער האָט מען צרות...
(חוח)

צפּראָ טבא למאָריה דחיטה דקופאָ דמחמאָ — א גוטער
מאָרגן זאָל זיך אריינכאַפן, רבי, צו אייך און צו אייערע
תלמידים... (דער פארכישופטער שניידער)

צרות רבים חצי נחמה — אז מ'זעט זיך אָן יענעמס
צרות, ווערט אביסל גרינגער אויף דער נשמה...

ק.

קאַפּאַטע כמשכנתא שוויינקאך בגרונים — פאַרזעץ די
קאַפּאַטע און נעם אביסל בראָנפן...
(דער פארכישופטער שניידער)

קטונתי מכל החסדים — זאָל א רוח אין זייער טאַטן
אַריין... (א בוידעם)

קטונתי מכל החסדים — כ'דאַרף עס אויף כפרות...
(דער פארכישופטער שניידער)

קרוב לשכר ורחוק מקעשענע...
(א בוידעם)

ר.

ראה נאָ בענינו — זע, באַטראַכט ווי מיר האָרעווען
און נעם זיך אָן די קריוודע פון אָרעמעלייט...
(דאָס גרויסע געווינס)

רבות מחשבות בלב איש — דאָס בעסטע פערד דאַרף
האַבן א בייטש, דער קלונסטער מענטש אָן עצה...
(א בוידעם)

רבות מחשבות בלֵב איש — דוריען דומקאָיו באַ-
נאטייעעט ... (שפּרינגע)

רגליהם ולא יהלכו — האָסט פּיס, ביסטו ניט קראַנט
צו שפּאַנען ... (דער פּאַרכישופּטער שניידער)

רוח והצלח יעמוד ליהודים — אַ ייד — כל זמן שהנשמה
בקרבו — ס'שלאַנגט זיך נאָך און אָדער, טאָר ער ניט פּאַרלירן
דעם ביטחון ... (דאָס גרויסע געווינס)

רוח והצלח יעמוד ליהודים — גאָט זאָל העלפֿן דאָס
קרן זאָל כאַטש זיין גאַנץ ... (אַ בוידעס)

רוח והצלח יעמוד ליהודים — מיין גלייכן וועל איך מיר
נעפינען — ממקום אחר ... (האַדל)

רחל מבכה על בניה — אַ מאמע איז אַ פּאַקרישקע ...
(הוינטיקע קינדער)

רפאינו ונרפא — שיק אונדז צו די רפואה, די מכה
האַבן מיר שוין אליין ... (דאָס גרויסע געווינס)

ש.

שאו ידיכם — רוקי ווערך! ...

(נישמאָ קיין ניים)

שבעה דברים בגולם — אַ יודינע האָט אין זיך ניין מאָס
רייד ... (חנה)

שובר אויבים — אַ גוטער צאָלער ...
(דאָס גרויסע געווינס)

שובר אויבים ומכניע זרים — געבראַכן פענצטער און
גערסין בעטגעוואַנט ... (וחלקקות)

שחורה אני ונאווה — ווער ס'איז שוין, איר זענט ביידע
זאכן ... (דער פארכישופטער שניידער)

שלי שלך, שלך שלי — מיינס דיינס, הפקר ציבעלעס ...
(האָדל)

שלום בבית משכון בקעשענע ...

שלשה דברים — א וואָרט און צוויי און א מאָריטש ...
(דער פארכישופטער שניידער)

שלשה דברים — צוויי ווערטער ...
(טביח פאָרש קיין א"י)

שלשה שאכלו — ער האָט געגעסן פאַר דריי ...
(טביח פאָרש קיין א"י)

שמלה לך קצין תהיה לנו — פעטש זאָלסטו כאַפן און
נבאי זאָלסטו זיין ... (דער פארכישופטער שניידער)

ששון ושמחה — א געשריי, א געפילדער ...

ת.

תרבק לשוני — ווי אָפגענומען דאָס לשון ...
(שפּרינצע)

תולה ארץ על בלימה — לאָז זי שטיין, ווי זי שטייט ...
(טביח דער מילכיקער)

תמות נפשי עם פלישתים — איך וויל אויך האָבן
עולם-הבא, א שטול אין גן-עדן ...

תמות נפשי עם פלישתים — איר זאָלט קינדער צעזעצט
ווערן טרינקנדיק ...

א י נ ה א ל ט :

זייט

שלום-עליכם וועגן זיך :

- 9..... זיין געבורט שטאָט
9..... זיין טאָטע
10..... זיין מאַמע
11..... ער אַליין
12..... זיין סביבה
13..... זיין פאָטערס פרנסה
16..... זיין „אידעאל“

וועגן יידן :

- 21..... יידן
22..... יידישקייט
22..... יידישע אסיפות
24..... יידישע ביכער
24..... יידישע מעאטער
26..... יידישע מאכלים
26..... יידישע פעקלעך
27..... יידישע „קאָמפלימענטן“
27..... יידישע קללות
29..... יידישע שרייבער
30..... יידישע תקיפות
30..... „שיינע יידן“
-
-

יידיש-לעבן און מנחגים :

- 33..... אונדזער לעבן
 34..... א פרימאָרגן אין שטאָט
 35..... דעם פעטער ביינישעם שטוב
 36..... באַלעבאטישקייט
 36..... מעבל
 37..... א חזן
 37..... דער שול־הויף
 38..... דער חדר
 39..... אין וואַגאָן — דריטע קלאַס
 40..... מ'פאַרט אויף „דאָטשעס“
 42..... כיבוד
 43..... סאָלאָווייטשיק דער שדכן
 45..... סטעמפעניו
 46..... ביי דער גילדערנער יויך
 47..... מ'באַקט מצות
 48..... א שריפה

יידישע מידות :

- 55..... יידישער „אַנטיסעמיטיזם“
 55..... אַרײַנמישן זיך
 56..... אַנזאַגן אַ בשורה
 56..... אַפּשניידן די נאָז
 57..... אַפּשפּרעכן א „גוט-אויג“
 57..... ביי א חתונה

זייט

57.....	געבן עצות
58.....	מעות-חטים
58.....	צושטעלן א בענקעלע
58.....	קוועטשן זיך
59.....	דער קאפ
59.....	ריידן

יידישע פרנסות :

63.....	יידישע פרנסות
66.....	חלומות
66.....	א געשפרעך
67.....	א „זשאָרנע“
68.....	א מילנער
69.....	פארדינען אויף שבת
70.....	א מלמד
70.....	„מאָרהאַוויצע“
70.....	דער מאַרק
71.....	יאַריד

וועלט און מענטשן :

75.....	די וועלט
75.....	לעבן
76.....	אדוואַקאטן
76.....	אנטיקלעך
76.....	ארבעט
77.....	געלט

זײַט

77.....	קאפיטאל
77.....	קבצן
77.....	אַרעמעלייט
78.....	אַרעמאנס קינדער
78.....	שטודירן
79.....	דלות
79.....	שמאַלץ-גרוב
79.....	נגידים
81.....	עם-הארץ
81.....	מענטשן
85.....	א ליבע
85.....	ווייבער
86.....	בעלצי
86.....	א מיידל
86.....	א באַלעבאַסטע
86.....	ווין
87.....	כבוד
87.....	מוסרים
88.....	קאַרטן
88.....	קיבעצן
88.....	שוויגן
89.....	„שטיף-לעבן“
90.....	ווערטלעך
95.....	טייטש-ווערטלעך

פארלאג "קייז" ניד-יארק

הידענות-אויף

טיפף, בילדער און גלייכווערטלעך
פון מענדעלע מוכר ספרים ווערק

צוזאמגעשטעלט פון
יאסל קויצענאג (קייז)

פרייז 2 גאלאך
אין אלע ביכער געשעפטן

פארלאג „קױז“, ניו-יאָרק

פּוֹן מײַן גאַרטן

אַ בוך קורצע דערצײלונגען

פּוֹן

יאָסל קוצענאַני (קײַז)

דאָס בוך ענטהאלט 34 זאַכן —
עטלעכע לענגערע דערצײלונגען,
אַ פאַר הומאָרעסקען און
אַ נאנצע סעריע
מיניאַטורן.

פּרײַז 1 דאָלאַר

אין אלע ביכער געשעפטן.